

Romská hudba jako most mezi českou majoritní společností a romskou minoritou

Iva Staňková

Bakalářská práce
2012/2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iva STAŇKOVÁ**
Osobní číslo: **H10247**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Romská hudba jako most mezi českou majoritní společností a romskou minoritou**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti romské minority a hudby.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BOŘKOVCOVÁ, Máša. Romský etnolekt češtiny: případová studie. Praha: Signeta, 2006. ISBN 80-903325-3-6.

DAVIDOVÁ, Eva. Romano drom: Cesty Romů 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. Šaj pes dovakeras. Můžeme se domluvit. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0496-6.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

ŠEVČÍKOVÁ, Veronika. Slyšet, cítit a dotýkat se: romská hudba a hudebnost Romů jako pozitivní kulturní stereotyp a dominantní kulturní konfigurace. Ostrava: Tilia, 2008. ISBN 978-80-7368-569-0.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **3. května 2013**

Ve Zlíně dne 19. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2013

Autora's tre

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce pojednává o romské hudbě, na kterou se dívá jako na pozitivní kulturní stereotyp a most mezi českou majoritní společností a romskou minoritou. Teoretická část se věnuje charakteristice romského etnika, romské hudbě a jejím specifickým a v neposlední řadě postavení romské hudby v multikulturní společnosti. Praktická část obsahuje výzkum, který popisuje povědomí české majoritní společnosti o romské hudbě, jak ji vnímá a zda podle názorů většinové společnosti může přispět ke zkvalitňování vzájemných vztahů.

Klíčová slova: Romové, romská minorita, romská hudba, multikulturní společnost, majoritní společnost

ABSTRACT

This bachelor work deals with the Roma music, to which looks as a positive cultural stereotype and bridge between the Czech majority society and the Roma minority. The theoretical part deals with the Roma, Romani music and its specifics and finally the position of Roma music in a multicultural society. The practical part includes research that describes what awareness is Czech majority society of Roma music, the way it is perceived and if in the opinion of the majority society can contribute to the improvement of mutual relations.

Keywords: Roma, the Roma minority, Roma music, multicultural society, the majority society

Poděkování

Děkuji touto cestou doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za obětavé a odborné vedení, cenné rady, připomínky a pomoc při vypracovávání bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	9	
I	TEORETICKÁ ČÁST	11
1	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
1.1	PŮVOD ROMŮ	19
1.2	ROMSKÁ IDENTITA A TRADICE	20
1.3	ROMŠTINA	22
2	ROMSKÁ HUDBA	25
2.1	HUDBA A JEJÍ FUNKCE.....	26
2.2	ROMSKÁ HUDBA A JEJÍ SPECIFIKA	27
2.2.1	Romské písně – romane gil'a.....	28
2.2.2	Melodika, harmonie, rytmika, nástroje	29
2.2.3	Hudební texty – obsahová, stylistická a jazyková stránka.....	30
2.3	ROMSKÁ HUDEBNÍ SESKUPENÍ A INTERPRETI	31
3	ROMSKÁ HUDBA A JEJÍ VNÍMÁNÍ MAJORITNÍ SPOLEČNOSTÍ	39
3.1	ROMOVÉ V ČESKÉ SPOLEČNOSTI.....	40
3.2	MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST A HUDBA	41
3.3	FESTIVALY ROMSKÉ HUDBY V ČR	43
II	PRAKTICKÁ ČÁST	47
4	VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	48
4.1	VÝZKUMNÝ CÍL	48
4.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	49
4.3	STANOVENÍ HYPOTÉZ	49
4.4	POPIS VÝZKUMU	50
5	ANALÝZA DAT	52
5.1	ANALÝZA DAT	52
5.2	VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	70
5.3	VYVOZENÍ ZÁVĚRŮ A JEJICH PREZENTACE.....	76
5.4	DOPORUČENÍ	77
ZÁVĚR	79	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80	
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	84	
SEZNAM TABULEK	85	
SEZNAM GRAFŮ	86	
SEZNAM PŘÍLOH	87	

ÚVOD

Největší etnickou menšinou žijící na území České republiky jsou Romové. Jejich historie je specifická, stejně tak jako jejich kultura, životní styl i mentalita, která se tolik odlišuje od té, která je vlastní společnosti majoritní. Tato rozdílnost jednoznačně ústí v konflikty, intoleranci a prvky rasové diskriminace ve všech oblastech společenského života. Problémy jsou v posledních desetiletích intenzivnější a také síla projevů rasové nesnášenlivosti narůstá. Většina Romů žije v sociálně znevýhodněných podmínkách a jejich dlouhodobá marginalizace může nepříznivě ovlivnit nejen budoucnost etnika, ale také celé společnosti. Česká majoritní společnost ví velice málo o historii, kultuře a způsobu života Romů, nerozumí sociokulturním vzorcům chování tohoto etnika, které jsou jeho nositelům tak často vyčítány. Ve školách se o romské kultuře a historii prakticky vůbec neučí. Ke zlepšení vztahů mezi etniky by mohla zcela jistě přispět větší vzájemná informovanost, která by zabránila rychlé generalizaci z neznalosti. Jediným pozitivním kulturním stereotypem, který panuje v povědomí většinové společnosti, je „hudebnost a muzikálnost“ Romů. Obsahem práce je zmapovat část tohoto kulturního dědictví – hudbu z pohledu jejího významu a postavení v české multikulturní společnosti. Věnujeme se nejen charakteristickým specifickým fenoménu romské hudby, ale především se snažíme upozornit na možnost jejího využití v procesu soužití Romů s většinovou společností. Proto se na romskou hudbu díváme jako na most mezi romskou minoritou a českou majoritní společností, jako na možné pojítko vedoucí ke vzájemnému uznání a pochopení, vedoucí ke zkvalitňování vzájemných vztahů.

Toto téma je zvoleno z důvodu osobního pozitivního zaujetí pro romskou hudbu, z důvodu angažovanosti v této oblasti a osobních zkušeností s vedením romského hudebního seskupení i česko-romských hudebních projektů. Během uskutečňování těchto aktivit jsme si mohli nesčetněkrát ověřit integrační stránku hudby i její sílu přemostit bariéry, které mezi českou majoritní společností a romskou menšinou existují.

Motto:

*Zvolil jsem hudbu, protože té se nedá oponovat. Hovoří k duši
a rasismus vzniká, když se vztah mezi duší a každodenním životem naruší.*

(Tony Gatliff, francouzský režisér, autor filmu Latcho drom)

*Romská muzika je stejně otevřená a živelná jako samotní Romové – veselá
i smutná na plné pecky. Ta opravdovost se pozná a snadno se přenáší,
proto si myslím, že má tahle hudba úspěch.*

(Zdeněk Frýbort, bubeník, jeden ze tří Neromů z romské skupiny Točkolotoč)

Mezi Romy nenajdete hudební antitalent. Když Rom neumí zpívat, umí alespoň tančit.

(Lenka Kotlářová, zpěvačka pocházející z rodiny olašských Romů)

(Romové v České republice, ©Český rozhlas 1997 – 2012)

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Rom Romeha – gadžo gadžeha.

Rom s Romem – gádžo s gádžem.

(Hübschmannová, 1991, s. 36)

O používané literatuře

V úvodní části si klademe za cíl zmapovat dostupnou literaturu vztahující se k ústřednímu tématu, kterým se tato bakalářská práce zabývá. Problematice romské hudby se na domácí scéně věnuje jen několik autorů. V první řadě bychom jmenovali Milenu Hübschmannovou, která byla průkopnicí a zakladatelkou české romistiky. Díky svým hlubokým znalostem romštiny, romské kultury a Romů jako takových bývá často mylně považována za Romku. Iniciovala vznik časopisu *Romano Džaniben*, byla spoluautorkou *Romsko-českého, česko-romského slovníku*, několika knih a řady článků o Romech. Ve své publikaci *Šaj pes dovakeras: Můžeme se domluvit se* zabývá (mimo jiné) romskou hudbou, romskými hudebníky i samotnými písněmi a jejich charakteristickými rysy.

Romské hudbě, její tradici a romským písním je věnována celá kapitola v knize Evy Davidové *Romano drom: Cesty Romů 1945 – 1990*. Eva Davidová je česká historička umění, etnografka, socioložka a fotografka. Od poloviny 50. let se systematicky věnuje studiu způsobu života Romů a romské kultuře v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Z té doby pocházejí nejen její první fotografie, ale i první fonografické záznamy romské slovesné a hudební kultury. Patří také k zakladatelům české romistiky, je autorkou několika publikací z oblasti historie Romů i z oblasti romské kultury.

Snad nejhluběji do oblasti romské hudby proniká Veronika Ševčíková, docentka na Katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. V odborné vědecké a výzkumné rovině se zabývá specifiky hudebně-pedagogické práce s dětmi z jiných etnik a muzikologickým aspektům romské hudby a kultury. Ve svém profesním zaměření se orientuje především na dva druhy problémů. Na dějiny hudby s důrazem na hudbu a kulturu 20. století, soudobou regionální hudbu, populární hudbu a romskou hudební kulturu a na problém didaktiky hudební výchovy s důrazem na receptivní hudební výchovu a především školní hudebně-výchovnou práci s dětmi romské minority. Mezi její nejvýznamnější práce patří publikace *Slyšet, cítit, dotýkat se...: Romská hudba a hudebnost Romů jako pozitivní kulturní stereotyp a dominantní kulturní konfigurace* a publikace

Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby, které jsou jedny ze styčných pramenů této bakalářské práce.

Cizojazyčná literatura

Zajímavým cizojazyčným zdrojem je sborník *Romská hudba na přelomu tisíciletí: sborník z konference: Romani music at the Turn of the Millennium: Proceedings of the Ethnomusicological Conference*, který vyšel dvoujazyčně v česko-anglickém vydání. Publikace je sborníkem přednášek ze stejnojmenné konference, která se uskutečnila 26. května 2003 v Praze v rámci Světového romského festivalu KHAMORO 2003. Tato mezinárodní etnomuzikologická konference byla zaměřena na poměrně specifické téma – romskou hudbu a sešli se na ní špičkoví odborníci z České republiky, Slovenské republiky, Libanonu, Velké Británie, Maďarska, Ruska, USA a Rumunska. I když jsou Romové vnímáni ve společnosti jako nositelé hudebních tradic, doposud se v odborné literatuře věnuje této problematice malá pozornost. Vydání publikace vyplňuje dosavadní mezeru v romistické literatuře. K přednostem sborníku patří jistě také to, že romská hudba je zde zasazena do širšího kontextu spřízněných oborů – sociologie, muzikologie, romistiky ad. Sborník je tak přínosem pro světovou i nově se rozvíjející českou etnomuzikologii a související společenskovědní obory, ale také ukazuje českou společnost a její vztah k romskému etniku v lepším světle.

Vhodným studijním materiálem k této oblasti je také publikace s názvem *Čhajori romaňi: Romská dívenko*. Je to výbor z romské písňové poezie, kterou sesbírala Eva Davidová. Písňové texty jsou zde uvedeny v romském jazyce s českým překladem.

Dalším sborníkem romských písní je dvoujazyčný romsko-český zpěvník *Romane gi'la: zpěvník romských písní*. Písňe ve sborníku sesbírala Milena Hübschmannová a vydala je Zuzana Jurková.

Dalším zajímavým materiálem je bezesporu projekt *Phurikane gi'la – Starodávne rómske piesne*, který vznikl na popud etnomuzikologičky Jany Belišové. Ta při svých návštěvách v romských osadách na Slovensku, kde objevovala krásu a podmanivost romské hudby zjistila, že běžný repertoár písní se v posledních letech začal radikálně měnit. Tak se zrodil projekt na záchranu starých žalostných romských písní. Výsledkem tohoto projektu je stejnojmenný triptych *Phurikane gi'la – Starodávne rómske piesne*. Obsahuje trojjazyčný (rómsko-slovensko-anglický) sborník 130 starodávných žalostných romských písní, knihu vydanou jako cestovní deník z 6 výzkumných pobytů v letech

2001 – 2002 ve slovenském a částečně v romském jazyce a konečně CD s 28 autentickými nahrávkami starodávných romských písní.

Zahraniční literatura

Ze současných zahraničních autorů se romské hudbě věnují především Speranța Rădulescu, Bálint Sarosi a Carol Silverman. Speranța Rădulescu je rumunská etnomuzikoložka, která od roku 1960 studuje hudbu (zejména etnickou lidovou hudbu). Její výzkumné práce v oblasti etnomuzikologie se zaměřují na taneční hudbu, lyrické písně, lidovou hudbu na vesnicích a také na „cigánskou hudbu“. Věnuje se různým aktivitám v oblasti lidové hudby, jejímu nahrávání a uchovávání, produkci, hudebním koncertům. Publikuje v mnohých médiích, je častým hostem konferencí a seminářů v Rumunsku i v zahraničí. Publikace, která se přímo vztahuje k oblasti romské hudby, se jmenuje *Chats about Gypsy music*. Jádrem knihy tvoří soubor přepsaných rozhovorů o romských otázkách se samotnými Romy. Odpovídají na ně především hudebníci z povolání, nebo lidé, kteří se věnují oblasti romské hudby. Kniha tak získává charakter etnologického dokumentu, který se zabývá tím, co to vlastně romská hudba je, jaké má charakteristické rysy, ale také jaké jsou rodinné zvyky a tradice této romské minority. Popisuje každodenní život Romů, jejich víru, přesvědčení i předsudky, skrze které vidí Romové sami sebe i Romy z jiných subetnických skupin.

Dalším z významných zahraničních autorů je Bálint Sarosi – maďarský muzikolog, který se angažuje ve výzkumu lidové hudby. Jeho knihy jsou zaměřeny na oblast instrumentální lidové hudby a na romskou hudbu. Z jeho knih bychom mohli jmenovat především *Gypsy Music*.

Další autorkou, která se zabývá tématem romské hudby, je Carol Silverman. Ve své knize *Romani Routes: Cultural Politics and Balkan Music in Diaspora* (s. 3, 2012) sama autorka uvádí, že Romové jsou jako hudebníci uctíváni, ale jako lidé jsou cílem nadávek. Vystihuje tím podstatu stereotypů, které obecně ve společnosti vládou. Dále v této knize seznamuje čtenáře s lidmi, kteří romskou hudbu produkují, popisuje život a kariéru vynikajících romských hudebníků i pohled na to, jak romští hudebníci řeší problémy diskriminace. Carol Silverman je profesorkou antropologie a folklóru na Univerzitě v Oregonu. Více než 25 let působila jako výzkumná pracovnice, učitelka a aktivistka v oblasti romské kultury.

Mezi další zajímavé zahraniční publikace patří kniha *The Gypsy Caravan: From Real Roma to Imaginary Gypsies in Western Music*, jejímž autorem je David Malvinni, muzikolog a profesor na univerzitě v Santa Barbaře, USA. Tato kniha zkoumá romskou hudbu jako spojovací článek mezi „opravdovými“ Romy a „cigány“ tak, jak je vidí západní kultura. Autor dlouhou dobu studoval díla hudebních skladatelů, které romská hudba ovlivnila a inspirovala, jako byli např. Liszt, Brahms, Rachmaninov, Janáček a Bartók.

Vymezení základních pojmů a kategorií

V následujících řádcích této bakalářské práce vymežíme pojmy a kategorie, se kterými budeme pracovat. Průcha (2001, s. 17) vysvětluje, že terminologie v oblasti multikulturní výchovy u nás, či na mezinárodní scéně není dosud ustálena a kodifikována, a tak pojmy vychází z různých věd, přičemž v každé z nich mohou mít stejné pojmy odlišné významy.

Za nejdůležitější považujeme definovat pojem „etnikum“. Pochází z antické řečtiny (ethos) a znamená „kmen – rasa – národ“. Podle Průchy (2001, s. 18) je „etnikum“ (neboli etnická skupina) chápáno jako „*skupina lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu*“. Každé „etnikum“ se vyznačuje svou vlastní „etnicitou“, kterou Maříková, Petrušek, Vodáková (1996, s. 276) definují jako „*vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formující etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci*“, zjednodušeně řečeno „*souhrnem vlastností či znaků vymezující etnikum*“. Příslušnost k jednotlivému etniku (etnická příslušnost) je Průchou (2001, s. 18) chápána jako „*sounáležitost jednotlivce s etnickým společenstvím na základě objektivních a subjektivních komponentů jeho etnicity*“, následně vymezuje pojem, „*etnické vědomí nebo etnická identita*“ jako „*vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených komponentů etnicity nebo rodového původu*“. Vědomí sounáležitosti je ve své podstatě psychickým stavem prožívání, tudíž v sobě obsahuje emocionální složku.

Další termín spojený s pojmem „etnikum“ je „národ“ a bývá označován jako „*osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území*“ (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996, s. 668 – 669). S těmito pojmy úzce souvisí především pojmy „národnost“ jako „*příslušnost k určitému národu nebo etniku*“ (Průcha, 2001, s. 22) a „národnostní menšina“, přičemž mnoho autorů vymezuje tento pojem stejně jako „etnikum“, „etnická skupina“ či „etnická menšina“. Při

vymezení samotného označení „menšina“ nepostačí říci, že menšinou či minoritou rozumíme označení pro určitou skupinu, která je početně menší než jiná skupina ve společnosti. Shodneme se spolu s Navrátilem (2003, s. 16) na tom, že k výše uvedenému vymezení je třeba doplnit, že *„menšina spíše označuje skupinu, která má vůči jiné (většinové) skupině specifické vztahy“*. Za menšiny mohou být považovány rozmanité skupiny, např. lidé s postižením, imigranti, homosexuálové, členové určitých politických či náboženských skupin. Navrátil (2003, s. 18) navrhuje pojetí „menšiny“ z hlediska skutečnosti, že *„její členové vykazují určitou tělesnou nebo kulturní odlišnost“*, kterou lze považovat za charakteristiku menšiny v případě, že je základem předsudků ze strany většinové skupiny. Stává se tak uznávaným důvodem mocenské podřízenosti a vede k jejich znevýhodňování.

Zastavíme se také u pojmu „kultura“, který vidí naše práce jako obzvláště důležitý právě z hlediska vztahů mezi etniky a který je popsán Ševčíkovou (2008, 27) jako *„konceptně a sémanticky velmi nejasný a lze jej chápat ve více souvislostech“*. V zásadě, jak dále pokračuje, však jde o *„integrovaný specifický lidský systém (strukturu, vzorec, konfiguraci), který zahrnuje všechny, který je vysoce adaptivní, negenetický (a tudíž naučitelný), symbolický, sdílný a dynamicky se proměňující“*.

Hübschmannová (2002, s. 7 – 9) uceleně vysvětluje, že pojem vychází z latinského slova „cultivare“ – obdělávat, pěstovat, zúrodnovat. Lidská bytost je od narození kultivována, „obdělávána“ kulturou sdělující se prostřednictvím jazyka, který je specifickou komunikační symbolikou. Jedinec se učí kultuře tak, že dennodenně vidí, jakým způsobem jednají lidé kolem něho, a tyto modely chování si osvojuje a stávají se pro něj zvyky a stereotypy. Toto kulturní chování je ideově stvrzováno ve verbální rovině příslovími, pořekadly, stereotypními příkazy rodičů a starších, stereotypním nabádáním, jakým způsobem se chovat. Ruku v ruce s tím se také jedinec učí jazyku, kterým je mu daná kultura sdělována. Osvojuje si spojení mezi slovem a významem, mezi gestem a významem, mimikou a jejím významem a také chováním a jeho společenským významem. Nevýhodou tohoto procesu zvykání je to, že se stává pro jedince „železnou košilí“. Na co si zvykneme v dětství, to je do nás hluboce vryto a mnohokrát si tyto kulturní stereotypy neseme až do smrti. Setkají-li se poté dvě odlišná etnokulturní společenství, jejichž členové jsou více či méně kulturními stereotypy determinováni, dochází ke střetu dvou rozsáhlých, strukturálně propojených souborů odlišných zvyků a zvyklostí. A tak začíná vyvěrat na povrch neochota uznat rovnoprávnost jiné odlišnosti

a dále pak neschopnost porozumět jiné komunikační symbolice, neochota a neschopnost tolerovat její svébytnost, vykročit v ústřety spoluvytváření nových komunikačních pravidel, která nebudou znásilňovat ani jednu stranu a přispějí k pohodě vzájemného soužití. Vystoupit z naučeného stereotypu obnáší velké úsilí volní, emocionální i inteligenční. Avšak atavistické vlastnosti člověka – strach o vlastní ego, ješitnost, pýcha a lenost nepodněcují k učení se novému, k představě, že i to „druhé“ má právo na existenci, představě, že do „my“ patří také „oni“. Ona neochota a neschopnost se dále vzájemně posilují a vedou k agresi, ke konfliktům, k tragédiím osobním, kolektivním i dějinným. Dodnes můžeme sledovat modely poznamenané neochotou a neschopností se dorozumět, a to především v historických typech společenské reakce na etnokulturní odlišnosti minorit. Pokud je jinakost etnokulturní minority podtržena odlišným antropologickým typem, je reakce majoritní společnosti ještě výraznější a vyhraněnější.

Označení „Rom“, se kterým tento text důsledně pracuje, je podle nynějšího domácího i mezinárodního úzu souhrnným označením pro příslušníky etnických, přesněji subetnických skupin, které se nacházejí nejen v českých zemích, ale po celém světě. Pro tyto skupiny je charakteristický společný původ, částečně historie, osobité charakteristiky (a to především vybrané antropologicko-somatické znaky) a také více či méně společně sdílené sociokulturní determinanty, jak uvádí Ševčíková (2008, s. 29). Termín vstoupil do celosvětového povědomí díky osvětové činnosti Mezinárodní romské unie (International Romani Union, dříve World RI) a postupně nahradil dříve užívaný termín „Cikán“ či v hovorové češtině „Cigán“, který získal hanlivý nádech. Proto označení „Rom, romský“ apod. je v současnosti vnímáno jako plně politicky korektní. V rámci kontextu ležící mimo tento vymezený romský sociokulturní koridor se v odborné literatuře setkáme s poněkud nepřesným označením „Nerom, neromský“, které zdůrazňuje protikladnost a nesourodost obou pojmů, avšak současně také respektující rovnocennost etnicity obou jmenovaných skupin. Tento text pracuje i s pojmy „gádžo, gádžovský“, ale pouze v případech, kdy má být zdůrazněn specificky romský pohled na popisovaný jev či fenomén, a s pojmem „Cikán, cikánský“, „Cigán, cigánský“ pouze v návaznosti na citace či parafráze pramenné literatury a jednoznačně bez avizované pejorativní konotace.

Hirt a Jakoubek (2006, s. 14 – 18) pohlížejí na „Romy“ a „romství“ ze tří hledisek. Hledisko první se dívá na Romy jako na nositele romské kultury (slovo kultura je zde použito tak, jak je užíváno ve společenských vědách, a ne ve významu uměnovědním) a „*Romem je tu míněn ten, kdo si osvojil a praktikuje určitý komplexní integrovaný systém*

hodnot, norem principů sociální organizace, způsobů řešení problémů atd., systém, který identifikujeme jako romskou kulturu“. Druhé hledisko pohlíží na Romy ve smyslu sebeidentifikace: *„Romem je ten, kdo se za Roma považuje“.* Dále autoři upřesňují, že ne všichni, kdo o sobě vědí, že jsou Romové, se k romské národnosti a národu hlásí. To potvrzují i sčítání lidu v letech 2001 i 2011. Třetí hledisko, ze kterého lze na Romy pohlížet je charakteristika připsaná zevnějšku: *„Rom je zde ten, kdo je za Roma považován významnou částí svého okolí“.* A to především na základě typického vzhledu. Avšak můžeme říci, kultura, sebeidentifikace a fyzický vzhled jsou mimoběžné v tom významu, že nositelé romské kultury se nemusí považovat za Romy, a ti, kteří se za Romy považují, zase nemusí praktikovat kulturní vzorce, které jsou tradičnímu romskému prostředí vlastní, a nakonec Romové mohou být světlolvasí anebo modroocí.

A konečně stěžejním pojmem, který v následujících řádcích vymežíme, je „romská hudba“. Ševčíková (2008, s. 63) uvádí, že termín „romská hudba“ je někdy označován výrazem „cikánská hudba“, v zahraniční literatuře jako „gypsy, gipsy, gipsi music, romany music, romani music, Zigeunermusik, musica gitana, musique ztigane“ ad. Podle Kovalcsika (Rombase, ©2003) pochází mezinárodní výraz „gypsy music“ od uherského klavírního virtuóze a skladatele Ference Liszta. Ve své knize *Des Bohemiens et de leur musique en Hongrie (Cikáni a jejich hudba v Maďarsku)*, jež vyšla ve francouzštině v roce 1859 v Paříži a o dva roky později v maďarštině v Pešti, takto nazval hudbu, kterou hrají profesionální romští hudebníci. Jak dále Ševčíková (2008, s. 63) pokračuje, sémantické vymezení pojmu „romská hudba“ je velmi problematické z hlediska typizace vyhraněných signifikantních formálních, obsahových a hudebních specifik. Jde spíše o vymezení sociální. Romská hudba je pak v tomto kontextu chápána jako *„hudba provozovaná Romy, resp. profesionálními, poloprofesionálními i amatérskými hudebníky, kteří se sebe pojímají a prezentují jako etničtí Romové“.* S tímto pojetím Ševčíkové se budeme i my ztotožňovat v této práci. Pro upřesnění však uvádíme také pojetí Juríka (1969, s. 98):

„Cikánská hudba – označení pro hudební smyčcové kapely Cikánů. Charakterizuje ji osobitá interpretace – měkké, vláčné, glissandové nasazení tónu, ostrý taneční rytmus a rubátový přednes, ornamentální a improvizací variabilita melodické linie. Vlastní cikánská hudba se vyznačuje velkou heterogeností hudebních prvků, které svědčí jednak o orientálním původu, jednak o vlivech hudby, se kterou Cikáni žili v bližším kontaktu (perská, turecká, řecká), ale také lidové hudby Rumunů, Maďarů, Slováků a Španělů.“

A také podle Fukače a Vysloužila (1997, s. 95):

„Cikánská hudba – vžitý výraz pro hudební projevy (resp. hudební kulturu) etnika Romů (zvaných tradičně Cikáni). Soubor hudebních projevů, chápaných jako cikánská hudba, zahrnující jak etnickou a folklorní hudbu Romů, tak hudbu, jíž se cikánští hudebníci zapojili do sféry evropské populární hudební tvorby.“

V následujících kapitolách se budeme krátce věnovat původu samotných Romů, romské identitě, tradici a především romskému jazyku, který nás jako odrazový můstek dovede ke stěžejní kapitole věnující se právě romské hudbě a jejímu vnímání majoritní společností.

1.1 Původ Romů

Odoj som khere, kaj man den pa'iv.

Doma jsem tam, kde si mě váží.

(Hübschmannová, 1991, s. 40)

Pravlastí Romů je Indie („Báro than“ neboli „Velká země“). Migrace Romů z Indie probíhala během dlouhých časových období a v několika vlnách. Je známo, že jeden proud pronikal přes Blízký Východ do střední a východní Evropy, druhý pak přes Egypt a severní Afriku do Španělska. Na území střední Evropy se Romové dostali až ve 13. století. S první zprávou o nich na území naší země se můžeme setkat v historických pramenech již ve století čtrnáctém. Ve světle událostí a historických souvislostí po šest staletí (od příchodu Romů do centra Evropy až po tragickou kapitolu druhé světové války) můžeme vidět, že byli odlišní od majoritní společnosti, kterou byli determinováni vesměs negativními a perzekučními postoji, byli viděni jako periferní sociální společenství, byli vyháněni z míst, na kterých pobývali, byli pronásledováni i ohrožováni na životech. Vrcholem se stala genocida Romů v období 2. světové války. Romové – nejmladší Indoevropané dnes žijí rozptýleně na všech pěti kontinentech (v celkovém počtu deseti až patnácti milionů a z toho v největším počtu v Evropě). Byli a jsou nazýváni a označováni místním obyvatelstvem podle míst, kde se usadili, následovně: u nás jako „Cikáni“, „Cigáni“ na Slovensku, „Cyganie“ v Polsku, „Cygany“ v Rusku a na Ukrajině, „Cigani“ v zemích bývalé Jugoslávie, „Zigeuner“ v Německu a v Rakousku, „Tchingi“ v Turecku, v Itálii „Zingani“ a „Zingari“ apod. Všechna tato jednotlivá označení vycházející zřejmě z pojmenování „Athinganoi“ („Acinganoi“), které bylo uvedeno v kronice neznámého mnicha z kláštera na svaté hoře Athos. V označení, jež vychází ze starošpanělského označení „Egypcianos“ je patrné právě to, že druhá vlna migrace Romů z Indie vedla přes

Egypt. Obyvatelstvem Španělska tedy jsou Romové nazýváni „Gitanos“, obyvatelstvem ve Velké Británii „Gypsies“ (Gipsies), ve Francii „Egyptiens“ nebo „Tsiganes“. Většinou se však nazývají Romové, což znamená v singuláru „muž“, nebo také „manžel“. (Davidová, 2004, s. 16 – 19)

Jak dále uvádí Hübschmannová (2002, s. 21), k etnickému jménu Rom se hlásí většina Romů ve světě. Jsou však určité skupiny, které se vydělují, například Sinti (tzv. němečtí Romové), Manušové (Francie), Kale (Španělsko a Finsko), Romaničel (Anglie).

Nízká úroveň znalostí o původu či kultuře Romů zcela jistě vedou ke zkresleným představám o Romech a k nesprávným postojům k nim. Většina Romů, jak píše Davidová (2004, s. 16), ví pramálo o svém původu, avšak je důležité dějiny svého národa znát a nestydět se za svou historii, ale naopak více si uvědomovat svou sounáležitost, romství a příslušnost k němu a rozvíjet ho v dobrém. Neromové snad také díky základním informacím změni své předsudky a zlepši svůj mnohdy averzní vztah k Romům samotným.

1.2 Romská identita a tradice

Jekhphareder hin te dživel sar manuš.

Ze všeho nejtěžší je žít jako člověk.

(Hübschmannová, 1991, s. 40)

Mezi hlavní charakteristiky Romů, jak výstižně popisuje Davidová (2004, s. 19), patří (kromě antropologických specifik) charakteristiky demografické a hlavně etnické, dále pak jazyk s různými dialekty a především v průběhu vývoje vytvořený soubor pravidel, vnitřních zákonů, norem, hodnotový systém a normativní chování, na kterých je založen tradiční specifický způsob a specifická kultura. Dále zmiňuje, že „*vědomí společného romského původu je právě jedním ze základních etnoidentifikačních atributů, subjektivním předpokladem formování vlastní etnické identity a tím volby přihlášení se k romství (romipen) nebo i integrování či dokonce asimilování se*“. Za etnickou kulturu je obvykle považován „*svěbytný etnický, skupinový, národnostní nebo národní ráz kultury, projevující se ve specifice tzv. materiální a duchovní kultury*“. A tak, jak dále pokračuje, „*na jedné straně jsou to tradiční i současná měnící se specifika v komplexu způsobu života a kultury Romů; na straně druhé mezi základní etnické znaky patří tzv. etnické vědomí, vědomí sounáležitosti a naopak etnické odlišnosti od Neromů, vědomí společného původu, etnická identita a hlavně vztah a identifikace s vlastním romstvím*“.

Ševčíková (2008, s. 30) blíže definuje termín „romství“ (romipen či romaňipen) z hlediska sociologického, kulturně antropologického a obecně kulturologického jako klíčovou sociokulturní determinantu Romů znamenající „romskou totožnost, sebevědomí, myšlení o sobě, pojmenování sebe sama a současně také právní i mravní kodex“. Tento termín byl v českém kontextu propagován především Milenou Hübschmannovou, ale zkušenost dokazuje, že termín není samotnými Romy zvnitřněn a není ani mezi nimi běžně užíván.

V celém období od druhé světové války až do roku 1990 nebyla v ČR romská národnost oficiálně uznána a důvodem bylo to, že Romové nesplňují některá kritéria definice národa, především pak, že nemají své vlastní území a hospodářský život. Uznání romské národnosti v roce 1990 bylo ze strany romských představitelů považováno za vyřešení jednoho z klíčových problémů postavení Romů a jejich politické situace v rámci ČR. Možnosti přihlásit se při sčítání lidu v roce 1991 k národnosti romské však využila pouze část Romů z odhadovaného celkového počtu 250 – 300 tisíc v ČR, především z řad příslušníků romské odborné i umělecké inteligence, představitelů romských hnutí a sdružení. Avšak velká část Romů se zatím se svým etnikem a se svou národností neidentifikuje. Vztah k vlastní etnicko-národní identitě a také charakter způsobu života a kultury popisuje Davidová (2004, s. 243) jako „velmi rozrůzněný a diferenciovaný podle jednotlivých skupin“, a tak není možné hovořit o Romech jako o „homogenní národnostní skupině, o nějakém specifickém způsobu života, chování a kultuře, společné všem“. Starší Romové, jak Davidová (2004, s. 244) pokračuje, jež byli vychováni tradičně, a kteří si své romství uvědomují, jsou nešťastni nad posunem hodnot u mladé i střední generace a vyjadřují pochybnosti o perspektivním vývoji Romů jako celku, kdy se prohlubuje ztráta vlastního uvědomění, a kdy převažuje materiální chápání hodnot v životě. V poválečných letech až do současnosti probíhají u Romů stále hlubší změny ve společenské pozici, ve způsobu života i v kultuře. Deformující změny však nastaly v oblasti duchovní kultury Romů, ve vnitřně společenských vztazích (i když pozitivně zůstává rodina jako nejvyšší hodnota Romů i v dnešní době), i v celkové přeměně tradičního života (jak ve způsobu obživy, oblasti víry, zvyků, obřadů a hodnotovém systému, tak i v myšlení).

1.3 Romština

Romaňi čhib jekhguleder.

Romská řeč je nejsladší.

(Hübschmannová, 1991, s. 38)

Mezi nejdůležitější rysy romského etnika patří romský jazyk – romština – „romaňi čhib“. Přenášel se (a stále se přenáší) ústním podáním z generace na generaci. Je jazykem etnické, nyní už romské národnostní skupiny, a domluví se jím většina Romů na celém světě. Hübschmannová (2002, s. 12 – 13) uvádí, že Romové, stejně jako mnoho jiných menšin sdílejících společné území s etnokulturně a jazykově odlišnou majoritou, jsou bilingvní a bikulturní. To znamená, že jsou plnoprávní občané tohoto státu a není jim cizí česká komunikační symbolika, ani český jazyk, skrze který se jim snaže dosahují ekonomické a sociální hodnoty. Majoritní jazyk a kultura jim tedy proto nemohou být cizí, zároveň ovšem nejsou vlastní. Přesto jsou považováni společností za jakési „hosty“. Tento nevykořenitelný egocentrismus, nadřazenost většinové populace znesnadňuje Romům hluboký průnik do majoritní kultury a jazyka.

Bořkovcová (2006, s. 31) dále upřesňuje, že romština je indický indoevropský jazyk, který Romové importovali během přelomu 1. a 2. tisíciletí právě ze subkontinentu Indie na území tehdejší Byzance, kde se usadili na několik staletí. Strukturní rysy rané romštiny, které vznikly kontaktem s řečtinou, ji vymezují z jiných indických indoevropských jazyků, které se rozšířily mimo území indického subkontinentu. Od 14. století Romové postupovali dále do Evropy. Také tady dobře ovládali jazyky okolních populací, a tak tyto jazyky romštinu pravidelně ovlivňovaly. Jako příklad můžeme uvést dvě z nářečních skupin Romů nejčastěji zastoupených u nás – tzv. slovenské a olašské Romy. První skupina se po odchodu z Byzance usadila nejdříve v Srbsku, pak v Maďarsku a nakonec na Slovensku, odkud velká část po 2. světové válce emigrovala do českých měst a obcí. Naopak olašští Romové strávili několik staletí v rumunsky mluvících územích a až v 19. století se jedna skupina přesunula na území dnešního Maďarska, Slovenska a nakonec Česka, jiná pak do západní Evropy, jiná do Ruska a dále do Švédska a část dokonce do Ameriky. Jazyková příbuznost nářečí slovenské a olašské romštiny musí být podpořeny delším kontaktem, aby si mluvčí vzájemně rozuměli. Slovenská romština je dále dělena na záposlovenskou, středoslovenskou a východoslovenskou varietu. Východoslovenská (u nás nejrozšířenější)

byla popsána v *Nástinu mluvnice slovenské romštiny* od Hany Šebkové a Edity Žlnayové (1998) a také v *Učebnici slovenské romštiny Romaňi čhib* od stejných autorek (2001).

Z hlediska slovní zásoby můžeme podat shrnutí podle Davidové (2004, s. 20 – 21), která uvádí, že romština má několik více či méně odlišné dialektů. Zjednodušeně můžeme uvést, že ji tvoří tři vrstvy. Jednak slova z hindštiny, také další slova převzatá z jazyků zemí, ve kterých se na své cestě z Indie kdysi zastavili, a konečně slova převzatá z jazyka země, kde se usadili a kde žijí. Mnoho slov převzala romština ze staré řečtiny, arménštiny i ze zemí Balkánského poloostrova.

Jak dále Davidová (2004, s. 23) popisuje, romský jazyk byl po celá předchozí staletí jazykem málo rozvinutým a neliterárním. Především proto, že Romové jsou spíše uzavřená etnická skupina se znaky rodového zřízení. Pro označení nových jevů a skutečností, idejí i předmětů neromské společnosti romština slova nemá, proto se více a více šíří mezi Romy, především těmi, kteří dosáhli určitého stupně vzdělání, nebo vnitřní snahy po integraci, úzus češtiny nebo slovenštiny. Dnes, kdy je uznána romská národnost, právoplatný romský jazyk, etnicita a kultura, se postavení romštiny mění. Začíná se užívat během odborných konferencí, i v mezinárodním měřítku, v tisku, v publikacích. Romština se začala kodifikovat. V současnosti tedy dostává romština odlišnou funkci a roli, dochází ke změnám v jazyce i ve slovní zásobě, a to proto, že se mění postavení Romů, kteří často postupně přejímají prvky ze způsobu života i jazyka majoritní společnosti.

Spisovná forma, fixující a konzervující jazykové prostředky, slova, výrazy a styl ještě donedávna romštině chyběly. Psané romštině poskytl nejdříve prostor nepravidelně vycházející časopis *Romano lil*, který vydával Svaz Cikánů – Romů. Svaz mimo jiné organizoval také celostátní kulturní přehlídky a soutěže. Působil od srpna 1969 do března 1973, kdy byl násilně rozpuštěn. Přesto však tato krátká doba stačila k tomu, aby romské příspěvky ukázaly, že romštinou je možno psát jako kterýmkoli jiným jazykem. Byla vypracována pravopisná pravidla pro slovenskou romštinu, která se s malými obměnami užívají stále. Mezi lety 1980 až 1993 vyšlo patnáct romských publikací buď s českým, nebo slovenským překladem, nebo pouze v romštině. Velký význam měly sborníky *Romane gil'a* (1980) – verše romských básníků, sborníček přísloví *Lačho lav sar maro – Dobré slovo je jako chleba* (1984) a sborník hádanek a anekdot *So hin pro svetos jekhbuter? – Čeho je na světě nejvíce?*. Z nich čerpala a stále čerpají romská periodika v České i Slovenské republice, která pronikají do širší romské veřejnosti, a tak i literární romština i standardizovaný pravopis. (Hübschmannová, 2002, s. 98 – 99)

Shrneme-li tuto podkapitolu, můžeme říci, že romština v dnešní době na jedné straně prochází jakýmsi obrožením, alespoň co se týče její kodifikace, publikování knih a časopisů v romském jazyce, co se týče používání v odborných kruzích, a to i v mezinárodním měřítku. Na druhou stranu však nutno uvést, že stav romštiny (z hlediska jejího rozšíření a dynamiky, i z hlediska zvládnutí jazyka samotnými Romy) je stále vážnou otázkou. Je třeba si uvědomit, že posilování prvků vlastní kulturní identity zcela jednoznačně souvisí s podporou romštiny jako jazyka literárního a také hlavně jako běžného komunikačního a vyjadřovacího prostředku. Jazyková situace Romů v ČR představuje jednu z nejsložitějších otázek, a proto důležitost rozvíjet jejich vlastní identitu v historickém, etnickém i vzdělanostním smyslu je nevyvratitelná. Domníváme se, že podpora romštiny v regeneraci identity Romů sehrává mimořádně významnou úlohu, avšak sami Romové se musí rozhodnout, zda má romština zůstat spíše předmětem zájmu romistů, nebo nástrojem rozvoje jejich minority a nástrojem k obohacení majoritní společnosti, a to mimo jiné prostřednictvím potenciálu romského jazyka a romské hudebnosti, projevujících se bezesporu v jednom z největších kulturních bohatství Romů – v romské hudbě.

2 ROMSKÁ HUDBA

*Ačh odoj, kaj gil'aven, bo o beng gil'a na džanel.
Zústávej tam, kde se zpívá - d'áblové zpívat nedovedou.*

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

V České republice panuje názor, že Romové jsou výteční muzikanti. Názor, který se stal jediným pozitivním předsudkem vůči této menšině. Ať už míra pravdivosti výroku je jakákoli, romská hudba je jediné přeživší tradiční romské řemeslo. Je zřejmě jediným přirozeným pojítkem mezi Romy a majoritou, jedním z posledních pozůstatků tradičního života Romů. Zcela jistě se tak shodneme s Říčanem (1998, s. 44) na tom, že hudbu můžeme považovat snad za nejsilnější stránku romské kultury. Vynikající hudební projev jednoznačně patří k největším přínosům romského národa a je tradiční oporou jeho identity. Výzkum kultury Romů, do které samozřejmě patří i hudební kultura, má podle Belišové (1992, s. 139) mimořádný význam. Romové jsou obyvateli našeho státu, a tudíž se přirozeně podílejí na tvorbě naší kultury a hudby, a to nejen té lidové, ale i umělé. Jak dále Belišová připomíná, romské vlivy můžeme pozorovat již ve tvorbě romantických skladatelů, jako byli Liszt nebo Brahms. Z hudebního projevu Romů číší svéráznost i nadání a je možné usuzovat, že pojivem mezi našimi odlišnými kulturami může být právě hudba, zpěv a poezie, které jsou lehce pochopitelné a přístupné také pro Neromy. Romská hudba procházela mnohými změnami, byla ovlivněna mnoha kulturami zemí, ve kterých se Romové při svém kočování světem usadili, nebo kterými procházeli. Přesto si udržela jedinečnost, emocionalitu a vášeň, která je většinou společností tak obdivována. Především kvůli těmto charakteristickým specifikům se romská hudba stala zdrojem inspirace pro mnohé západní hudebníky.

Hudba je fenomén, se kterým se můžeme setkat v historii i současnosti všech kultur a národů, pravděpodobně provází člověka od samého počátku jeho existence. Je činností specificky lidskou. Původ a okolnosti vzniku hudby se staly předmětem mnohých debat, právě tak jako její účinky a vliv na člověka. V následujících řádcích se pokusíme obsáhnout, co to vlastně hudba je, jak tento pojem můžeme vykládat a chápat, a zmíníme, jaké má funkce a jakou úlohu zaujímá v životě člověka i společnosti.

2.1 Hudba a její funkce

Başavel sako – laçho lavutaris Devlestar.

Hraje každý, ale jen ten, komu je bohem dáno, je opravdový hudebník.

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

V hudebních encyklopediích je těžké nalézt jednotnou definici hudby. Fukač a Poledňák (1981, s. 9) uvádějí, že hudba je často vykládána jako „*lidský zvukový projev, jehož specifčnost spočívá ve svébytně vyhraněné souvislosti s estetickým cítěním a vnímáním či s estetickými potřebami člověka*“. Zřejmě je hudba něco tak samozřejmého, že ji netřeba definovat, nebo naopak je definovatelná velmi obtížně. Jak uvádí Poledňák (2006, s. 139), hudba se velmi často definuje jako „*matematický řád*“, nebo často také pomocí pojmu „*umění*“ jako „*zvukové a časové umění, jehož materiálem jsou tóny*“. Samotné slovo „*hudba*“ v českém jazykovém prostředí nahradilo dříve užívané latinské slovo „*musica*“, v počeštěné podobě – muzika. Podle Poledňáka (2006, s. 140 – 141) se dnes pojem „*hudba*“ užívá v řadě souvislostí a je jím označováno zejména:

- a) Specifické zvukové struktury v rámci evropské kulturní tradice, související s evropským pojetím obecnějšího jevu „*umění*“.
- b) Obdobné specifické zvukové struktury, které se objevují ještě před zformováním tradice hudby (v souvislosti s magií, rituály, náboženskými obřady apod.).
- c) Zvukové objekty mimolidského původu, které jsou hudbě podobné, přenesené pojmenování pro zpěv ptáků, písečných dun apod.
- d) Hudební (především tónová a rytmická) stránka zvukové řeči či jiných zvukových sdělovacích systémů (např. komplexy scénických, filmových zvuků).
- e) Jevy z oblasti jiných smyslů, které se metaforicky označují jako jevy hudební (např. harmonie chutí, symfonie barev apod.).

Dále, se jako „*hudba*“ označují aktivity, jimiž je samotná hudba produkována jako například zpěv, hra na hudební nástroje, nebo se tímto pojmem označuje pojmenování ve smyslu hudebního seskupení (orchestr, ansámb).

Z historie můžeme vidět, že hudba vždy plnila důležitou společenskou a duchovní funkci, doprovázela snad všechny významné události – od korunovací a bohoslužeb až po svatby a pohřby. Hudba dokáže věrně zachycovat kulturní specifika a odlišnosti, společenské ideologie a nálady, a tudíž můžeme konstatovat, že se stává jakýmsi svědkem

své doby, místa a kultury, ve které se rozvíjí, přetrvává a existuje. Hudba je tedy úzce provázána se společenským a kulturním vývojem člověka. Výstižně se k tomuto vyjadřuje Navrátil (2003, s. 8), když uvádí, že „*hudba neexistuje objektivně o sobě a pro sebe, nýbrž pro člověka a jeho svět, který je také jejím světem*“.

K funkcím hudby se vyjadřuje i Ševčíková (2008, s. 21), když podotýká, že hudba je zcela automaticky řazena do sféry umění, a tím jí je také zcela automaticky přiřazena funkce estetická, resp. umělecká funkčnost a hodnota. Mnohdy si však hudba vůbec takové cíle nepokládá, ale „*bývá naopak nezřídka věcí prostě užitou nebo dokonce primárně pragmatickým podnětem či podkladem k tanci, k relaxaci, může plnit funkci magickou, dekorativní, katarzní atp.*“. Poledňák (2006, s. 98 – 99) dále ve výčtu jmenuje vedle funkce estetické či umělecké, funkci biologicko-regenerativní, stimulační, terapeutickou, relaxační, hédonistickou, etickou, katarzní, harmonizační, výchovnou, propedeutickou, socializační, formativní, vzdělávací, dokumentační, zábavnou, emocionální, poznávací, osvojovací, vyjadřovací, sdělovací, komunikativní, užitkovou, magickou, náboženskou, rituální, signalizační, vojenskou, taneční, monumentalizační, dekorativní, ekonomickou atp. Z tohoto výčtu je patrné, že hudba plní mnoho různých a významných úloh v životě jedince i v životě celé společnosti. Podle Fukače a Poledňáka (1981, s. 76) je lidské osvojování světa prostřednictvím umění (hudby) specifické a je prostředkem formulování a přenosu informací, které se obrací na celek člověka. Proto je osvojovací funkce, jejíž základní složkou jsou funkce poznávací a hodnotící, superfunkcí a význam dalších funkcí posiluje. Je třeba také zmínit, že hudba funguje jako prostředek specifického lidského vyjádření a sdělení. Jak dále Fukač a Poledňák (1981, s. 78) pokračují, „*ve vyšší úrovni psychických potřeb, jež jsou označovány jako sociální potřeby, jde též o uspokojování potřeby bezpečí (např. prostřednictvím procesů identifikace), mezilidských kontaktů (např. hudba vystupuje jako substitut fyzického kontaktu s druhým člověkem), seberealizace*“ atp.

2.2 Romská hudba a její specifika

Lači gil'i žužarel o jilo.

Dobrá píseň očistí srdce.

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

Způsob, jakým se romská hudba interpretuje, romská hudebnost a celá hudební kultura dnes, stejně jako za dob, kdy se tímto jediným tradičním romským přeživším řemeslem živily celé generace muzikantů, zůstává velmi živelná, ohromujícím způsobem samozřejmá, nenucená a zproštěna vyumělkovanosti. Romští muzikanti, byť většinou hudebně negramotní a neznající notovou transkripci, své hudební produkce zakládají na znalostech základních hudebních modelů, které vycházejí ze starých romských písní a na vynikající schopnosti improvizovat. V následujících řádcích se budeme věnovat specifikům romské hudby a zejména pak romským písním, které byly po generace předávány z pokolení na pokolení, a jsou jedinečným svědectvím historie a tradice Romů a základem i inspirací pro současnou romskou hudební umělce.

2.2.1 Romské písně – romane gil'a

*Andre gil'i šaj phenes savoro.
Písní můžeš vypovědět všechno.
(Hübschmannová, 1991, s. 12)*

Jedinou významnou hudební formou, která tvoří romskou hudbu, jsou romské písně – romane gil'a. Jsou nejtypičtějším a nejvlastnějším prostředkem k sebevyjádření – k intimní bolestné zpovědi a k sebeočistění, k milostnému vyznání, ke kritice, odráží prosby k Bohu i hrdou demonstraci vlastní příslušnosti. Písňový repertoár dokládá životní stereotypy Romů, vyplývající z tradičního nomádského způsobu života, který neumožňoval dodržování velkého množství obřadných úkonů, a proto se v romské kultuře nevyskytují tradiční rituální písně (svatební, verbuňkové a písně vítající jaro), jak to můžeme vidět v kultuře majority. Nenalezneme ani specificky dětské písně nebo říkadla. Písně sloužily především k poslechu a k tanci. (Ševčíková, 2008, s. 88)

Belišová (1992, s. 139) romské písně rozděluje na základě mnohých společných znaků následovně.

1. Staré písně – halgató, čardáše.
2. Nové písně – rom-pop, novoromské písně, neohalgató, neočardáš.

Při klasifikaci Belišová vycházela především z hudební analýzy a také z textové stránky písní. Navázala na rozdělení Hübschmannové, podle které sami Romové dělí své písně na phurikane gil'a (starodávné písně – písně halgató, čardáše a taneční písně) a neve gil'a (písně ovlivněné populární hudbou).

2.2.2 Melodika, harmonie, rytmika, nástroje

Kaj o gil'ipen, naš'ol pharipen.

Kde zní zpěv, mizí žal.

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

Halgató

Táhlé písně, které jsou určeny k poslechu, nikoli k tanci, ve kterých je vyzpíván žal, osobní tužby a přání. Mají nepravidelný rytmus, členěný do taktů a frází, které jsou oddělené pomlkami a často mezihrami. Novou frází většinou začíná nová melodická jednotka. Střídají se pasáže dlouhých tónů, které působí jako výkřiky, s pasážemi tvořenými z rychlých tónů minimálního rozsahu. Díky těmto skokům mají halgató dosti široký melodický rozsah. Většinou se melodie rodí v hlubokých tónech a postupně (či zmíněnými skoky) stoupá k výškovému vrcholu. Konec písní však bývá položen níže než začátek. Pro melodii jsou typické hladké plynulé sklouznutí – glissando. Nejčastěji se tyto písně zpívají jedním či dvěma interprety, a to bez doprovodu, nebo s jemným vybrnkáváním na kytaru. Halgató má výrazný dynamický pohyb, který se dá vyjádřit obloukem či vlnou, přičemž píseň začíná potichu, pomalu, postupně graduje a poté se opět zklidňuje a utiňuje. (Belišová, 1992, s. 140)

Čardáše

Tyto rychlé písně jsou spojeny s tancem. Jsou téměř vždy pravidelně v pulzujícím 2/4 taktu, kdy tempo se neustále zrychluje, a strhující rytmus je podporován tleskáním i dupáním, a to do té doby, dokud jsou hudebníci schopni hrát a tanečníci zvládnou tancovat. Písně jsou krátké a jednoduché, často se spojují tak, že nelze rozeznat, kdy jedna píseň končí a začíná druhá. Melodie je také jednoduchá a stále se opakující, často se na ni zpívají místo textu různé popěvky (lalala, šajlali apod.). Zpěv je doprovázen hrou na kytaru či přímo celou nástrojovou skupinou. (Belišová, 1992, s. 141)

Nové písně

Nové písně nesou jasné znaky populární hudby. Melodie bývá převzatá z písní, které je možné slyšet z rádií, z televize a nahrávek, nebo obměněná. Znamená to, že romský hudebník zpracovává vlastními prostředky melodický či rytmický projev, který ho zaujme. V plné míře používá tvořivost, fantazii a improvizaci. Můžeme se setkat i s vlastními melodiemi, které mají charakter populární hudby. Texty jsou buď vymyšlené, nebo

vycházejí z textů starých romských písní. Při přednesu se často vyskytují zkomoleniny angličtiny i češtiny. Autorství písní je dosti sporné. Bývají inspirované melodikou halgató i zrychlujícím se tempem čardáše. (Belišová, 1992, s. 141 – 144)

2.2.3 Hudební texty – obsahová, stylistická a jazyková stránka

Lavutaris ňikaske pařiv na čhinel, bo džanel pařiv.

Hudebník nesáhne nikomu na čest, protože ví, co čest znamená.

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

Podle Belišové (1992, s. 144 – 150) se texty romských písní jeví jako alogické, jako by jen věty byly bezmyšlenkovitě seřazeny do souvětí. Jejich význam se zdá absurdní a nesmyslný, pokud je přeložíme, působí nepravdivě a těžkopádně. Tento jev je přičítán spontánní romské povaze, texty spíše vyjadřují krátkodobé pocity, prchavé okamžiky, rychle měnící se impresy. V textech romských písní najdeme dvě základní témata. Prvním je téma lásky (vztahu dvou lidí nebo matky a dětí) a téma žalu a smutku, který může mít různé příčiny. Častá jsou proto jednoduchá spojení: „me kamav tut – mám tě rád“, „ajsi šukar sal – jak jsi pěkná“, „me pal tut gondolinav – myslím na tebe“, „mro jilo dukhal man – srdce mě bolí“ apod. Tato ustálená slovní spojení se pak neustále opakují a s menšími obměnami se vyskytují v mnohých písních. Z písní je patrné, že Romové nepoužívají v textech myšlenky, ale spíše vyjadřují pocity, které do textů zapisují volně za sebou, a to hned pocit pozitivní a záhy protichůdný, a tak mohou mít texty nečekaný sled. V jednom verši se dívka vyznává „mám tě velmi ráda, umírám po tobě“ a v druhém hned navazuje „tak proč za mnou chodíš, když tě nechci“. Při dalších variacích se Romové dále hlouběji nezamýšlí nad smyslem textu písně jako celku a klidně přidávají jiné verše, které nesouhlasí se smyslem ani obsahem těch předešlých. Tento jev je zřejmě nejvíce patrný v okamžiku, kdy se texty z romštiny překládají. Ona nelogičnost až absurdnost vystoupí tak, že i sami Romové mají tendenci daná slovní spojení nepřekládat souvisle, ale podle celkového vyznění textu. Druhé hlavní téma – téma žalu úzce souvisí s prvním. Mnohé písně lásku spojují s bolestí, smutkem a žalem. Hrdina písňového textu se tak často trápí, že ho jeho milá nemá ráda, že mu je nevěrná, že je na jeho poměry příliš bohatá, že zkrátka jeho láska není opětována. Často najdeme v písních i takové závěry, kdy si hrdinka písně raději volí smrt, než aby žila dále bez svého milého. Zřejmě nejfrekventovanější slovo v textech je slovo „matka“. V písních jsou popisovány vazby mezi matkou, která většinou nemá sílu ani prostředky se o své děti postarat, protože ji opustil či zemřel muž. Téma matky je jedno

z nejstarších a nejtrvalejších témat, které nacházíme ve všech skupinách písní. Kořeny tak silné vazby mezi matkou a dětmi a její důležitost zřejmě souvisí s kočovným způsobem života Romů a s jejich původním společenským uspořádáním, kdy plodnost žen byla zárukou přežití rodu. Dalším typickým tématem je Bůh. V písních se často objevují zvolání vyjadřující žal, smutek a zoufalství „joj Devla – ó Bože“, „joj mamó – ó mámo“ nebo „romale, čhavale – lidé, děti“. Víra Romů není až tolik založená na lásce k samotnému Bohu, ale spíše na strachu z Boha, z porušení jeho přikázání a na různých pověrách. V písních se pak objevují prosby „Bože, netrestej nás, odpusť nám“ apod. Dalšími významnými tématy je také chudoba (nedostatek peněz na živobytí, oblečení na jídlo), nemoc a smrt. V opozitu s výše uvedenými motivy se však v písních vyskytují témata korespondující s typickou romskou povahou – téma tance a zpěvu, bujarého veselí. Zpravidla v čardáších také nalezneme žert, výsměch i opilství.

Uvedená témata a motivy se často prolínají. Jako praktický příklad uvádíme texty několika písní v příloze P IV a ukázkou jejich notové transkripce v příloze P V, které jsou zaznamenány ve výboru romských písní *Čhajori romaňi*, jež sesbírala Eva Davidová.

2.3 Romská hudební seskupení a interpreti

O Rom bašavla, so ča dživla pro svetos.

Rom bude hrát, dokud bude žít na tomhle světě.

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

Jak uvádí Davidová (2004, s. 65 – 70) „cigánští hudebníci“ – „lavutara“, městští i vesničtí, profesionální i amatéři, tvořili a tvoří mezi Romy zcela zvláštní a specifickou skupinu. Po několik staletí byli společně s kováři tou nejrozšířenější a nejváženější. V současnosti se sice jejich počty i role změnily, ale stále je hudební nadání Romů známo a oceňováno už po několik staletí. Zejména v posledních třech staletích je zaznamenán nárůst vzniku romských muzik, orchestrů, „cigánských muzikantských band“ u panských dvorů, ale také v městech i na vesnicích. A tak se dodnes můžeme setkat s vynikajícími vesnickými muzikanty na straně jedné a na druhé straně s městskými hudebníky hrajícími většinou profesionálně a pravidelně ve vinárnách, kavárnách a restauracích měst, pod vedením skvělých sólistů, kteří jsou následovníci celé řady romských osobností v historii. K těm patří např. legendární houslistka Cinka Panna, Anna z Gemeru, slavný primáš romské kapely na dvoře kardinála Čákiho v Ostrihomi Michal Barna, Uherský Orfeus

– Jan Biháry, Jožko Piťo, hudebník a skladatel z levického okresu. Hráli většinou v tzv. „cikánských lidových hudbách“, dodnes hrající v sestavě: primáš – 1. houslista, 2. houslista, violista – kontráš, nezbytný cimbalista, klarinetista a basista. Později bylo seskupení obohaceno o violoncellistu, saxofon nebo akordeon. Kromě tradičních cimbálovek se setkáme s moderními romskými hudebními kapelami, které hrají v obdobném nástrojovém obsazení, jen více či méně mají převahu kytary doplněné bicími nástroji, trubkou či saxofonem.

Bohužel se však dnes stále ve větší míře setkáváme i s uskupeními, které se často uchylují k užití jediného hudebního nástroje keyboardu – samohrajky, výdobytku „pseudomoderního“ hudebního průmyslu. Tento klávesový nástroj nahrazuje svými automatickými doprovody i zvuky různých sólových nástrojů skutečné nástrojové sekce hudebníků, kteří svou hrou tak barvitě přenášejí živelnost i emoce typicky romských písní. To pochopitelně ubližuje jednak pověsti romské muzikálnosti, nadání a bravurnosti zvládnout hru i na několik hudebních nástrojů zároveň. Ale zřejmě z důvodu dostupnosti tohoto nástroje a ceně (oproti jiným nástrojům, které by v kapele byly třeba a které taková samohrajka „nahradí“) i tomu, že doprovod k písním obstará jeden jediný „muzikant“, vítězí nad úsilím rozvíjet po staletí pěstovanou romskou tradici i řemeslo, na kterou mohou být Romové patřičně hrdí.

K vrcholným momentům romské historie tedy patří úspěchy romských hudebníků na evropských královských dvorech. Ale i dnes jsou Romové stále vynikajícími profesionálními hudebníky, i když nejsou často komerčně úspěšní. Přes pustošivý tlak reprodukováné hudby, i přes vládu pseudokultury, pasivního konzumu toho, s čím se setkáváme v televizním vysílání, v rádiu, co můžeme slyšet z hudebních médií, přesto, že romská hudba do jisté míry ztrácí svůj národní charakter, jak upozorňuje Říčan (1998, s. 44), najdeme takové romské interprety a hudební skupiny, které nám potvrzují, že romské hudební nadání je hodno obdivu.

Ztotožňujeme se s Ševčíkovou (2008, s. 127), která uvádí, že současná česká domácí produkce romských hudebníků nepředstavuje unifikovaný, koherentní celek, jež by bylo možno přesně vymezit a definovat. Romská hudební kultura v českých zemích zaznamenává progresivní rozvoj, stává se širokým kulturním trendem. Po roce 1989 prochází tato oblast (stejně jako ostatní projevy romské kultury) „národně obrozeneckým obdobím“ nebo také jinak řečeno „renesancí“ projevující se především snahou romských hudebníků o plnou profesionalizaci a komerční zviditelnění. Tyto jevy, jak dále upřesňuje,

je třeba chápat jako „*posuny romství související s celkovou kulturní emancipací, ale především jako produkty úsilí o opětovné ukotvení zpřetrhaných kořenů sebeidentifikace s romstvím a snahy o pozvednutí romského společenského sebevědomí a víry ve vlastní jedinečnost a neopakovatelnost*“. Můžeme tak říci, že hudba a hudební činnosti jsou prostředkem k návratu k tradičním sociokulturním regulativům a idejím, a také silně povzbuzují univerzální vědomí společné sounáležitosti a pomáhají překonávat bolestné ztráty romské sebeidentifikace.

Níže prezentujeme výčet těch nejvýznamnějších romských interpretů a hudebních seskupení aktivně působících na současné (rok 2012) české hudební scéně. Podotýkáme, že neexistuje žádná ověřená aktuální databáze romských kapel a interpretů, a tak informace o nich byly získány z dostupných hudebních internetových serverů a vyříděny podle toho, zda stále hudebníci produkují alba a koncertují. Při hledání jsme se setkali s mnohými „mrtvými“ weby i odkazy na hudebníky, kteří již ve své činnosti nepokračují, nebo ji přerušili.

Mário Bihári a Bachtale Apsa

Mário Bihári je výjimečný romský zpěvák, klavírista, akordeonista, klarinetista a také skladatel, který získal svůj věhlas dlouholetou spoluprací se zpěvačkou Zuzanou Navarovou v kapele KOA. Od osmi let je nevidomý, základní školu vychodil ve slovenské Levoči, v Praze, kde se usadil, vystudoval Konzervatoř Jana Deyla. V posledních letech se etabluje jako samostatná hudební osobnost, která zaujala pevné místo na poli romské hudby. Vystupuje sólově, nebo se skupinou Bachtale apsa, což v překladu znamená Šťastné slzy a vyjadřuje pestrost nálad a emocí, které romská hudba v posluchačích vyvolává. Ve své tvorbě čerpá z lidové hudby balkánských, maďarských, rumunských i slovenských Romů. Nechybí ani skladby tzv. sinti jazzu a klasické čardáše, které jsou pro Romy ve střední Evropě obzvláště typické. Sólové vystoupení Mária Biháriho je skloubením romské linie a písničkářské tvorby. Mnohé písně z jeho autorské tvorby zlidověly. (Romská hudba, ©2006)

Ida Kellarová a Jazzfamilija

Ida Kellarová je nepřehlédnutelnou osobností současné evropské hudební scény. Pochází z muzikantské rodiny – otec byl vynikající muzikant Koloman Bitto, její sestra, Iva Bittová, je neméně slavná zpěvačka a herečka. Vystudovala hru na violoncello a klavír na Janáčkově konzervatoři v Brně. Část života strávila Ida Kellarová ve Velké Británii,

Dánsku a Norsku a od poloviny 90 let minulého století žije v České republice. Je uznávanou a respektovanou zpěvačkou, muzikantkou, sbormistryní, pedagožkou, hudební aranžérkou a producentkou. Ve své práci se nechává inspirovat svými východními a romskými kořeny. Založila International School for Human Voice, tzv. „hlasovou dílnu“, ve které učí své studenty „otevřít své srdce a vložit všechny emoce do hlasu“. V současnosti účinkuje s formací Jazz Famelija, která úspěšně propojuje romské harmonie a latinsko-americké rytmy se zvukem jazzové kapely. Spojuje horkokrevnost a vášnivost se sofistikovaností a technickou vytříbeností. V rámci tohoto hudebního projektu přizvala Ida Kellarová ke spolupráci ty nejlepší české a slovenské hudebníky, kterými jsou třeba známý klavírista Ondrej Krajňák či talentovaný kontrabasista Roman Baroš, v jejichž osobách se spojuje nejlepší tradice romského muzikanství s otevřeností a novátorstvím mladých jazzmanů. Repertoár kapely tvoří lidové romské písně i nové skladby zpívané v romštině, jejichž autorem je již tradičně zpěvák, kytarista, kapelník a životní druh zpěvačky Desiderius Dužda. (Muzikus, ©2012)

Antonín Gondolán

Antonín Gondolán je hudebník, skladatel a zpěvák. Už při svých studiích na konzervatoři profesionálně hrál s předními hudebními tělesy populární hudby jako je např. Orchestr Gustava Bromy a Orchestr Ladislava Štáidla. Úzce spolupracoval s významnými osobnostmi české hudební scény (Karel Gott aj.), skládal hity pro naše přední interprety. Založil se sestrou a třemi bratry populární a úspěšnou skupinu Sourozenci Gondolánovi, která koncertovala po celém světě. Po rozpadu skupiny pokračoval Antonín Gondolán v kariéře profesionálního hudebníka v různých sestavách a v různých zemích. Deset let žil v Německu, kde se oženil. Také vystudoval obor sociální práce na Filozofické fakultě Univerzity v Nitře. Po návratu do České republiky se věnoval hudbě a na jaře roku 2004 vydal své první album s názvem *Čekej a neplakej*, které obsahuje autorské písně Antonína a Františka Gondolána a při jeho nahrávání spoluúčinkoval houslista Marek Balogh, kytarista a cimbalista Marek Pilo a jako host klavírista Jiří Nedoma. (Romové v České republice, © Český rozhlas 1997 – 2012)

Benga Show

Hudební skupinu tvoří muzikanti, kteří patří již dlouhou dobu mezi romskou hudební špičku. Zpěvák a kytarista Vladimír „Žabák“ Demeter byl hlavní postavou kapely Bengas v dobách její největší slávy, podobně jako basista a kytarista Martin Sivák a mladý

perkusista a bubeník Radek Sivák. Houslista Vojtěch Lavička byl součástí kultovních kapel Álom a Gipsy.cz. Podílel se na hudbě k filmu *Roming*, účinkuje na scéně Národního divadla. Další kytarista Emil Cína vystřídal už v minulosti několik kapel – Bengas, Romano Trajo ad. Předností Benga Show jsou především instrumentální dokonalost, lehkost, strhující rytmika, repertoárová pestrost, fantastické zpěvy a ryzí romský feeling. Díky tomu, že se členové kapely potkávali a potkávají se světovou romskou hudební elitou v rámci nejrůznějších mezinárodních festivalů, mají dokonalý přehled o romské hudbě v nejširším slova smyslu, výborně ovládají nejen místní, notoricky známé písničky, ale zahrají španělské, ruské, maďarské nebo balkánské písně. (Romská hudba, ©2006)

Gipsy.cz

Kapela je jedním z nejznámějších českých hudebních reprezentantů ve světě, hrála na prestižních festivalových pódiiích a také v klubech v 17 zemích světa. V čele kapely stojí romský rapper, hudebník a zpěvák Radoslav "Gipsy" Banga, který se na hudební scéně pohybuje od svých třinácti let. Od amatérských počínů se během dalších let propracoval do hip-hopového seskupení Syndrom Snopp, které působilo na české scéně od roku 1996 až do roku 2006. Seskupení Gipsy.cz vzniklo v roce 2005, kdy se Radoslav Banga setkává s Jiřím Smrčkem a Vojtěchem Lavičkou. Spojením společných sil vzniká projekt Gipsy.cz. Už na prvním společném albu se objevují prvky romské hudby, které pronikají do moderních hudebních stylů (hip-hop, break, funk). K pestrosti kapely přispěl příchod Vojtěcha, který přivedl skvělého kytaristu a zpěváka Ladislava Demetera. Společně následovala řada tuzemských i mezinárodních úspěchů jako např. ocenění Objev roku 2006 v rámci udělování cen Anděl. Důkazem autorských dovedností byly i Ceny OSA 2007, kde byl Radoslav Banga vítězem v kategorii nejúspěšnější autor populární hudby do 30 let. Seskupení Gipsy.cz výrazně napomohlo ke vzájemnému pochopení a zlepšení komunikace mezi menšinami a většinovou společností, Radoslav Banga byl v roce 2007 národním velvyslancem Evropského roku rovných příležitostí pro všechny. Série úspěchů se ani zde nezastavila. V roce 2008 se Gipsy.cz poprvé prosadilo v nejprestižnější a nejstarší české ceně – Český Slavík. Gipsy.cz vyniká svým energickým koncertním projevem, nadsázkou a humorem, ale také hlubším pohledem na společenská témata. V roce 2010 se v kapele začalo střídat mnoho hudebníků. Radoslav Banga začal spolupracovat i s mnoha zahraničními interprety. (Gipsy, ©2012)

Bitumen Beat

Kapela Bitumen Beat vznikla v roce 2010 z uznávané královéhradecké kapely Terne Čhave, která se proslavila nejen v Čechách a na Moravě, ale také v zahraničí. Hudba této kapely vypráví o tradičních hodnotách kultury Romů. (Romská hudba, ©2006)

Rosen Band

Mikulovská kapela Rosen Band ve své tvorbě navazuje na bohatou hudební tradici původních moravských Romů, kteří prosluli již před druhou světovou válkou jako vynikající muzikanti. V minulosti prošla řadou stylových přeměn od jazzu přes latinskoamerickou hudbu a moderní rom-pop, ale nakonec se navrátila k čardáši a lidovým písním, které jí jsou emocionálně i regionálně vlastní. Leaderem kapely je vynikající akordeonista Daniel Zeman, který oslňoval svou hrou už jako člen slavné romské kapely Terne Čhave. Kapele dodává specifický zvuk saxofon, který byl v tradičních romských kapelách v Čechách a na Moravě vedle klarinetu hojně využíván. Repertoár kapely tvoří romská hudební klasika v nejlepším slova smyslu. (Romská hudba, ©2006)

Gejza Horváth

Písničkář, prozaik Gejza Horváth se narodil v roce 1948 na Moravě, pochází z muzikantské rodiny, která jej k hudbě vedla od dětství, ve dvanácti letech hrával s největšími kapelami na Slovensku. Po absolvování vojenské služby odešel do Brna, kde začal hrát s romskou kapelou, také vyučoval hru na harmoniku v lidové škole umění a otevřel si obchůdek s hudebními nástroji. Od roku 1980 se Gejza Horváth věnuje hudbě profesionálně, skládá vlastní písně a jako autor hudby spolupracuje s několika romskými soubory. Od konce 90. let působí jako redaktor časopisu Romano Hangos, do kterého přispívá společensko-politickými komentáři i písňovými a vzpomínkovými texty, které zachycují život a tradice Romů žijících na Slovensku z jeho dětství a mládí. (Romea, ©2003 – 2012)

Imperio

Tato přerovská kapela funguje od února 2006 a mezi její největší úspěchy patří účast na romském světovém festivalu Khamoro. Její muzika žánrově spadá do oblasti world music, ale silnou stránkou jsou i klasické romské lidové písně. Nejčastěji ji můžete vidět na společenských akcích, festivalech, koncertech, rautech, plesech. Velmi úzce spolupracuje s Olomouckým krajem. (Imperio, ©2012)

Je důležité podotknout, že romská hudební scéna se stejně jako každá jiná mění a osobnosti a kapely, jejichž jména mohou být stále zakotvena v povědomí lidí, svou hudební činnost ukončili, či hudební seskupení se přetransformovala v jiná seskupení s odlišným názvem. V minulosti byly proslulé zejména: Věra Bílá a Kale, Kale, Sourozenci Gondolánovi, Ida Kellarová a Bogoro, Ida Kellarová a Romano Rat, Triny, Čilágos, Bengas, Guľo Čar, Therne Čhave, Elis, Le Čhavendar, Točkolotoč, Romano Trajo, Demeter Trio a další.

Z výše uvedených informací o kapelách a interpretech můžeme vyčíst, že jejich tvorba je z velké části inspirovaná lidovými písněmi, folklórem i tradičními hodnotami. Můžeme tedy souhlasit s Kovalcsikem (Rombase ©2003), který připomíná, že pro dnešní společnost je právě toto zachovávání hodnot tradiční kultury velmi důležité. To by dle něj mělo být především úkolem umělců činných ve folklorním obrození, úkolem zvukových archivů a také školního vzdělávání. Vysvětluje, že dnes se mohou umělci svobodně rozhodnout, zda budou podporovat uchovávání tradiční kultury a přispějí tak k jejímu rozvoji. Zároveň však podotýká, že právě Romové jsou nejen důležitým článkem v zachovávání těchto hodnot tradiční kultury, ale také těmi, kteří na těchto kořenech staví i rozvíjí své moderní umění.

Pokusíme se nyní shrnout tuto kapitolu věnovanou romské hudbě tak, že uvedeme její charakteristické společné rysy. Ševčíková (2008, s. 104) upozorňuje na tzv. „princip brikoláže“, který můžeme v romské hudbě spatřit. Jedná se o specifický způsob tvořivosti, kdy se s typicky romským cítěním, znalostmi i dovednostmi mísí a opakovaně modifikují prvky cizí kultury. Zcela jistě můžeme tvrdit, že tento princip je typickým znakem romské hudební tvorby. Může se tak zdát, že tato schopnost hudebního přizpůsobování se jednak potřebám a také vkusu posluchačů je na úkor přirozeného talentu a osobité kreativity. Mezi další společné znaky romské tvorby, jak uvádí dále Ševčíková (2008, s. 105 – 106), bychom mohli zařadit:

- úzké spojení s prostředím romské komunity – hudba odráží typický způsob života Romů, tradici, kulturní vzorce chování
- nepřenosnost – romské hudbě a hudebnímu cítění se nedá naučit
- romská hudba se neváže na situaci – narážíme zde na přidávání slok, předělávání písní při různých příležitostech

- silná vazba mezi hudebníky a posluchači – dochází k oboustranné intenzivní interakci
- kolektivnost produkce – hudební myšlenku či nápad rozpracovává řada autorů
- verbální přenos – neexistence původní notové transkripce písní, ty jsou zachovávány pouze podobou ústního tradování
- individuálnost a osobní repertoárová vázanost – hudební projev je nesen vyhraněnou osobností interpreta a odráží velmi subjektivní faktory
- variantnost – je důsledkem ústního živého přenosu romských písní, jejich podoba se tak liší v provedení různých interpretů
- „hudební sangvinismus“ – přítomnost emocí, vášní, horkokrevnosti až vznětlivosti v projevu
- tradice a norma – ta se projevuje především ve výběru témat, dějů, způsobů provedení a prezentace
- životaschopnost – hlavně díky již zmíněné modifikovatelnosti
- profesionalita i amatérismus
- poetismus romských písňových textů

Můžeme říci, že romská hudba je zcela jistě středem a jádrem kultury Romů vůbec. Sami její nositelé jsou na ni hrdí, považují se za nejlepší hudebníky a svoje písně za ty nejkrásnější. Hudba se pro Romy stala nositelem osobní svobody i projevu sounáležitosti, materiálem, který je prodchnutý lidskostí, životní vitalitou, opravdovostí a jedinečným prožitkem a výzvou ke vzájemné komunikaci a lidské interakci.

3 ROMSKÁ HUDBA A JEJÍ VNÍMÁNÍ MAJORITNÍ SPOLEČNOSTÍ

*Sako peskere Devleha gil'avel the bašavel.
Každý hraje a zpívá podle svého Pánaboha.
(Hübschmannová, 1991, s. 12)*

Již jsme uvedli, že Romové patří k nejvýznamnějším migrujícím etnikům v oblasti Evropy, odlišující se od ostatních Evropanů nejen kulturou, ale i životními zvyky. Romský element, jak popisuje Dorůžka (2003, s. 48), pronikl do mnoha evropských stylů a dodal jim jiskru i prožitek (v hudebních kruzích je označován jako „feeling“). Romská hudba díky své emotivnosti a vášni silně působí na ostatní Evropany, připomíná to, co se z jejich životů vytratilo pokročilou městskou civilizací a městským způsobem života a co se snaží znovu získat prostřednictvím jiné, odlišné kultury. Tomu napomohla především globalizace, pád železné opony a komercializace a „opotrebování“ anglosaské populární hudby. Dále Dorůžka hovoří o velkém evropském boomu romské hudby, který pomáhá bourat tabu mezi většinovou společností a Romy.

Romské hudební nadání je jedním ze všeobecně přijímaných pozitiv, které s sebou romská menšina nese. Přestože již bylo dávno vyvráceno, že každý Rom musí mít hudební talent a musí být výborným hudebníkem, většinová společnost stále Romy považuje za výborné muzikanty. Podle Ševčíkové (2008, s. 32) jednotlivé výzkumy jednoznačně dokazují, že dokonce i protiromsky naladěná majorita má zpravidla respekt a obdiv vůči romské hudbě a uznává ji jako svébytný a jedinečný kulturní fenomén a „*vysoké kvalitativní hodnocení romské hudby a komplexních hudebních schopností Romů tak patří k tradičně pozitivním etnickým stereotypům*“, projevujícím se jednak v hodnocení Romů majoritní společností, ale také v sebepojetí a autoprezentaci samotných Romů. Tak vysoké hodnocení kvalitativní úrovně romské hudby je připisováno, jak také Ševčíková (2008, s. 60) uvádí, především tomu, že „*romská hudba a romští hudebníci významně nekonkurovali a nekonkurují žádnému z projevů hudební kultury majority*“, naopak ji doplňují, obohacují a inspirují a také tomu, že „*mechanizmy vnímání, poznávání, prožívání a hodnocení romské hudby a hudební kultury v zásadě nikdy neprobíhají na racionální bázi, ale spíše výlučně na zážitkovém a prožitkovém základě*“, a to je chápáno jako protipól k více racionalisticky fungujícím mechanismům majority.

3.1 Romové v české společnosti

Lačo hiros džal dur, nalačno mek dureder.

Dobrá pověst jde daleko, špatná ještě dál.

(Hübschmannová, 1991, s. 26)

Již minimálně šest století žijí Romové v českých zemích i na Slovensku a jejich dějiny jsou s dějinami etnik, které žijí na tomto území, vzájemně spojené a můžeme registrovat jejich oboustranné kulturní vlivy.

Romové jsou pravděpodobně nejpočetnější a nejnápadnější etnickou menšinou v České republice. Oficiální odhady o počtu Romů, kteří mají v ČR trvalé bydliště, se odvozují z původních dat úřadů práce a sociálních odborů evidovaných před rokem 1989 a pohybují se kolem čísla dvě stě tisíc. Tato menšina se od majority velmi výrazně liší, jednak rozdílnými antropologicko-fyziologickými rysy a také svérázným způsobem života. Tato a jiná specifika se pak logicky odrážejí v rovině společenské reflexe. Nežádoucí projevy romské sociální patologie jako drogové dealerství, kapsářství, lichva, dokonce systematicky organizovaná kriminální činnost, nepřipravenost a neochota části Romů aktivně se podílet na sociální spolupráci jsou pak centrem, proti kterému česká majorita bojuje. Přitom můžeme říci, že sami Romové často zaujímají protispolečenské, „protigadžovské“ postoje, které přejímají generačně na základě historické zkušenosti, nebo na základě vlastních osobních zkušeností s různorodými formami etnické diskriminace. Obě skupiny jsou pak obtěžkány sociokulturními omezeními, která vyvěrají v nevraživost, negativistické emoce a postoje. (Ševčíková, 2008, s. 17)

Podobně se na problematiku soužití Romů s Neromy dívá Davidová (2004, s. 244), když uvádí, že *„zásadní roli v procesu přeměn tradičního romského života, myšlení, kultury a hodnotové orientace dodnes sehrává, pokud jde o negativní dopady, oblast vzájemných vztahů mezi Romy a Neromy, určovaná etnickými stereotypy a předpojatostí, antipatiemi, nedůvěrou až nevraživostí na obou stranách“*.

Problematické vztahy mezi českou majoritou a romskou minoritou jsou po roce 1989 provázány řadou změn. Jak píše Ševčíková (2008, s. 31), trend společenské adaptace Romů na principu formální integrace selhal, avšak snaží se dále transformovat na základě snahy o respektování romství v socializačním procesu akulturace. (Akulturací chápeme vzájemné ovlivňování, předávání a sžívání.) Je kladen důraz na vlastní aktivní začleňování Romů do

procesu akulturace a taktéž je značnou měrou podporována romská inteligence a mládež. Politickou a mediální strategií je postupné odtabuizování romství, úsilí o maximálně možnou oboustrannou informovanost, snaha o akceptování osobité historie Romů, a nakonec také respektování politicko-občanských nároků na vlastní etnicitu Romů. Tato strategie má již viditelné praktické výstupy, kterými jsou zejména nově vzniklé politické subjekty, kulturní organizace, redakce novin a časopisů, rozhlasové vysílání, rostoucí počty romských pedagogických pracovníků a také v neposlední řadě zřízení Katedry romistiky při Indologickém ústavu Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, což samozřejmě vede k poskytování multikulturních informací. Vrstva romské inteligence a nadšenci z řad umělců jsou pak iniciátoři osvětové činnosti.

3.2 Multikulturní společnost a hudba

Sikhav gadžeske, hoj sal manuš, jov tuke sikhavela, hoj the jov hin manuš.

Ukaž gádžovi, že jsi člověk, a on ti ukáže, že je také člověk.

(Hübschmannová, 1991, s. 36)

V multikulturním prostředí přestává být hudební svět čímsi relativně homogenním, ale mění se v tříšť jednotlivých tradic, kdy vedle sebe, nebo dokonce proti sobě stojí škály různě vzniklých a formovaných funkcí, norem a hodnot. To pak může být pro jednotlivce těžce zpracovatelné a stravitelné, a pak se hudba stává nejen nástrojem dorozumění a sblížení, jak se tradičně říká, ale také bohužel i zdrojem neporozumění a odcizení. Avšak vnučování hodnotových měřítek, které jsou odvozené především z euroamerických kulturních tradic a představa nějaké jediné, shora diktované hierarchizace hodnot se tak v multikulturní společnosti jeví jako nereálná, nesprávná a neuplatnitelná. (Poledňák, 2006, s. 107)

Však zcela jistě se shodneme na tom, že tradiční hudební dědictví Romů, které chápeme jako stěžejní a komplexní sebeidentifikační moment romství v bitvě za uchování vlastní etnické identity a východisko pro možné hledání vzájemného porozumění, je třeba podporovat a posilovat. To je důležité, jak uvádí Tomek a Tancošová (2001, s. 13), především pro romské děti, kterým jsou tradičně přirozené aktivity vyznačující se hudební, výtvarnou a pohybovou činností blízké. U mnohých z těchto dětí se dá hovořit o talentu, který je ale třeba dále rozvíjet. Je důležité podporovat umělecky nadané romské děti

v komunitních školách s rozšířenou výukou hudební, výtvarné a pohybové výchovy, podporovat je v návštěvě základní umělecké školy, pomáhat jim při přípravě ke studiu na uměleckých středních školách a konzervatořích.

Vlasta Fabiánová (2001, s. 150) vidí osvětovou práci při eliminaci tzv. romského problému jako stěžejní a uvádí:

„Osvětu nejčastěji definujeme jako výchovný systém společnosti, jejímž posláním je soustavně působit na formování vědomí, postojů a chování lidí tak, že jim zpřístupňujeme poznatky vědy, techniky, hodnoty kultury a umění v souladu s celospolečenskými potřebami a zájmy. Cílevědomou a systematickou kulturně-výchovnou prací můžeme ovlivňovat kvalitu života každého jedince, bez ohledu na jeho společenské zařazení anebo věk, v rovině morálně-etické, socializační, nebo sociálně-adaptační, v komunikační, informační, iniciační a jiných.“

Dále uvádí, že je důležité soustředit své pole působení také na druhou – majoritní část obyvatel s cílem postupně překonávat předsudky, stereotypní postoje vůči Romům, xenofobní nálady. Ty jsou zárodky nenávistných ideologií jako například rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus ad. V samotném osvětovém procesu je pak důležitá identifikace vzájemných postojů a racionální přehodnocení mnohdy iracionálního základu těchto nežádoucích vztahů. Druhým krokem je zpřístupnění vyčerpávajících informací o druhých, o jejich způsobu života, kulturních tradicích a kauzalitě jednotlivých společenských a kulturních jevů a faktů. Cílem multikulturního přístupu musí být nejen tolerance kultury toho druhého, ale i schopnost aktivní, vzájemně se obohacující spolupráce, pomocí níž zvládneme překročit vlastní kulturní omezení, překlenout skryté zábrany a xenofobii. Podobně shrnuje i Ševčíková (2008, s. 28), když upozorňuje na to, že životní praxe dokazuje, že oblast edukace je jednoznačně přirozená a efektivní cesta, která nese hlavní úlohu v usilování o harmonické a důstojné spolužití lidí.

Je nepopiratelné, že romská hudba patří v současnosti mezi vyhledávané žánry a v souladu s dokládanými fakty a poznatky, které uvádíme výše, vidíme její integrační funkci jako stěžejní v řešení problému romské otázky. V dnešní době, kdy v české společnosti můžeme pozorovat úsilí o odstranění xenofobie a projevů rasismu vůči romské menšině, považujeme romskou hudbu za významný článek multikulturní výchovy v České republice. Úkolem celospolečenské i školní multikulturní výchovy by tedy měla být snaha o zapojení romské kultury do svých programů a šířit mezi širokou veřejnost, která zahrnuje

i Romy, úsilí o vzájemnou informovanost, která by měla vést k oboustrannému pochopení, respektu i toleranci. Velkou roli na tomto poli může sehrát právě romská hudba znějící z pódíí, vysílaná v TV a rádiích, různorodé kulturní akce, jako např. festivaly romské hudby apod.

3.3 Festivaly romské hudby v ČR

Gi'av phundrade kirleha, phundrade jileha.

Zpívej z plných plic a s otevřeným srdcem.

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

V posledních dvou desetiletích se přehlídkou různorodých hudebních žánrů v ČR stávají festivaly na místní, národní i mezinárodní úrovni. Představující oslavu hudby, kultury a umění vůbec. Také Romská hudba se prezentuje na několika festivalech, které se stávají svátky pro romskou kulturu, identitu a tradici a jsou velmi významné z hlediska osvětové činnosti, boje proti rasismu a xenofobii, budování tolerance vůči romské minoritě i z hlediska její integrace. Níže uvádíme výčet nejvýznamnějších festivalů romské hudby i jejich pořadatelů, které se každoročně konají. Informace o nich jsme opět dohledali v internetových zdrojích.

KHAMORO

Khamoro (v romštině toto slovo znamená „sluníčko“) je světový romský festival, který se již od roku 1999 každoročně koná v Praze. Cílem festivalu je ukázat bohatství a mnohvrstevnost romské kultury a tradic, které jsou součástí české a evropské a světové kultury, přispět k integraci Romů do české společnosti a k vytváření multikulturní společnosti a také přispět ke zlepšení vztahů mezi majoritní společností a romskou komunitou prostřednictvím prezentace romské kultury. Festival je rozdělen do tří programových schémat – kulturního programu, odborných seminářů a mediální kampaně. Festivalového kulturního programu se účastní špičkoví romští umělci z celého světa. Kromě nejžádanější tradiční romské hudby je v rámci Khamora představován také „gypsy jazz“, který je směsicí tradiční romské hudby a jazzu. Součástí je také doprovodný program, který obsahuje výstavy romského umění, filmová promítání a taneční workshopy. Jednou z nejsledovanějších částí festivalu je defilé účinkujících v centru Prahy, při kterém

se představí všechny kapely tradiční hudby. Cílem je představit romskou kulturu na veřejných prostranstvích, což je každoročně intenzivně dokumentováno všemi typy médií. Každý rok jsou součástí festivalu odborné semináře, které se věnují různým tématům spojeným s romskou kulturou, problematikou romské integrace atd. Cílem mediální kampaně je nejen upozornit na samotný festival, ale na romskou otázku vůbec a věnovat jí co nejvíce prostoru v médiích. (Khamoro, ©2010)

SLOVO 21

Občanské sdružení SLOVO 21 bylo založeno v roce 1999 v Praze a v současné době realizuje projekty v oblasti vzdělávání, kultury, mediální projekty, které se týkají zvyšování veřejné informovanosti. Realizuje především romské projekty a projekty týkající se integrace cizinců žijících v České republice. Hlavními cíli sdružení jsou boj proti rasismu a xenofobii, ochrana lidských práv, budování tolerance vůči minoritám, podpora vzdělávání a integrace menšin. Nejvýraznější aktivitou občanského sdružení je pořádání festivalu Khamoro. (Slovo 21, ©2012)

FESTIVAL GYPSY CELEBRATION

Je pořádáný jedenkrát ročně romským občanským sdružením MIRET ve spolupráci s Idou Kellarovou a jejím týmem. V posledních letech je festival pořádáný na hradě Svojanov u Poličky. Festival má podtitul „Romové gadžům“ a jeho cílem je nejen dosáhnout prolínání a spojení kultur, ale také umožnit zveřejnění a zviditelnění dovedností, talentu a pracovního nasazení romských umělců, zpěváků, hudebních skupin, tanečních souborů, a to i talentů dětských, které na festivalu hrají velkou roli. Festival je místem, kde je tak dána možnost vzájemně se setkat, projevit se, podpořit své tvůrčí myšlenky, prezentovat romskou profesionální hodnotu, ale zároveň poukázat na silně zakořeněný rasismus a českou xenofobii. Otevírá prostor k vytváření lepších vztahů mezi Romy a Neromy, alespoň na chvíli umožňuje zbořit hranici mezi oběma tábory a vytvořit tak bezpečné místo pro setkání obou stran. Organizátoři pevně věří, že cesta k tomu, jak vzájemně žít v míru a porozumění existuje, a že společná píseň a hudba má tu sílu protikladné světy spojit. Pak mohou i rozdílné světy společně tvořit, lépe se poznat, podat si ruce a uvědomit si přítomnost všech ostatních; vzájemně se vnímat, dát jeden druhému šanci i čas na uznání lidských hodnot. (Miret)

MIRET – Mezinárodní Iniciativa Pro Rozvoj Etnické Tvorby

Občanské sdružení MIRET je neziskovou organizací orientující se na vytvoření podmínek pro humánně pedagogickou, kulturní a uměleckou činnost. Již několik let se zabývá podporou tvůrčích a kulturních aktivit romské minoritní skupiny. Jedním z hlavních cílů MIRETu je napomáhat romské minoritě v integraci do společenského života v ČR a naopak majoritní skupině obyvatel ČR umožnit a pomoci porozumět Romům. Také podporuje mladé romské umělce, děti a mládež, jejich obecné a jazykové vzdělání, ale především jejich umělecký růst a kreativitu, a klade důraz na udržení kulturní tradice a hodnot. (Miret)

ROMSKÁ PÍSEŇ

Mezinárodní festival romských písní a tanců pořádá Demokratická aliance Romů ČR od roku 1994 v Dřevěném městečku Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Prioritním posláním festivalu je bourat bariéry mezi majoritní společností a menšinovými skupinami obyvatel ČR prostřednictvím poznávání rozdílných kultur a podporovat jejich sbližování a soužití. Vytváří prostor pro komunikaci a budování pozitivního multikulturního prostředí v České republice. Hlavním cílem projektu je zachování a prezentování tradic romské kultury. Úkolem festivalu je podněcovat především mladé lidi k tomu, aby neopouštěli tradiční romské hodnoty a romskou kulturu. Napomáhá oživovat dobrý základ romství a vede k jeho pozitivním hodnotám. Díky hudbě a zpěvu chce přiblížit Romy ostatním lidem, učit vzájemné komunikaci a porozumění. Festival představuje romské hudebníky, zpěváky a tanečníky jako ty nejlepší tlumočníky a vyslance Romů. Na festivalu účinkují romské i neromské taneční, hudební a pěvecké soubory i sólisté z ČR a jiných států. Hlavnímu programu předchází slavnostní průvod vystupujících souborů. Romská píseň uvádí vždy v pátek, den před hlavním programem, přehlídku profesionálních pěveckých a tanečních dětských souborů z regionu, z celé České republiky i z Evropy. Festival monitorují česká média – rozhlas, televize, tisk a informují veřejnost o průběhu a konání této kulturní akce. Festival navštěvují nejen Romové, ale i příslušníci majoritní společnosti, všech věkových skupin, od nejmenších dětí až po seniory. (Demokratická aliance Romů ČR)

DEMOKRATICKÁ ALIANCE ROMŮ ČR /DAR ČR/

Občanské sdružení Demokratická aliance Romů vzniklo v březnu 1998 z Občanského sdružení Romů ve Valašském Meziříčí. Zkratka DAR znamená v romském jazyce

„strach“. Sdružení si klade za cíl zvýšit politickou, ekonomickou, společenskou a kulturní úroveň Romů a jejich vzdělanost. Usiluje o zajištění bezpečnosti všech občanů s ohledem na současnou situaci a vytváření podmínek pro lepší začlenění Romů ve společnosti. K hlavním cílům mimo jiné patří také podpora romských tělovýchovných, kulturních a všeobecných volnočasových aktivit, zejména romské mládeže a propagace romské kultury ve všech jejích odvětvích. DAR ČR je organizátorem festivalu Romská píseň. (Demokratická aliance Romů ČR)

Mimo výše uvedené festivaly romské hudby s celorepublikovým významem je možno romská hudební seskupení a interprety spatřit na pódiih multižánrových festivalů jako jsou např. Colours of Ostrava, Respect, United Island of Prague. Romská hudba také zní z pódii mnoha regionálních festivalů, které jsou většinou pořádány místními neziskovými organizacemi, za účelem povzbuzení vztahů mezi obyvateli města či regionu, nebo jako přehlídka volnočasových aktivit dětí a mládeže.

Z teoretické části tedy můžeme vnímat romskou hudbu nejen jako prostředek k osobnímu osvobození na straně jedné, ale také jako vysoce účinný socializační katalyzátor a přirozený, oboustranně akceptovatelný prostředek určený ke vzájemnému poznání, sblížení a toleranci. Chceme-li, jako most mezi českou majoritní společností a romskou minoritou, jako účinný nástroj, který pomáhá nastolovat multikulturní společnost.

Úroveň znalostí většinové společnosti o romských interpretech a hudebních skupinách, informovanost o festivalech romské hudby a především pohled, kterým se majorita dívá na romskou hudbu, budeme zkoumat v následující praktické části.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Smyslem této práce je přispět k pochopení a poznání kultury, chování a jednání romského etnika, zvýšit empatickou interkulturní percepci občanů z většinové společnosti k jiným zvykům, tradicím i životnímu stylu. Snížit tím negativní vnímání a xenofobní postoje vůči této menšině a především omezit generalizování chování nepřizpůsobivých jedinců na celé etnikum.

Hlavní výzkumný problém jsme stanovili následovně:

„Jaké má česká majoritní společnost znalosti a povědomí o romské hudbě, jak ji vnímá a jestli si myslí, že může přispět ke zkvalitňování vzájemných vztahů.“

4.1 Výzkumný cíl

Výzkumným cílem této bakalářské práce je zmapovat informovanost většinové společnosti v České republice o romských interpretech a hudebních skupinách, zjistit úroveň znalostí a celkového povědomí o romské hudbě. Zajímá nás, zda vůbec majorita zná nějakého významného romského zpěváka, kapelu, zda zná nějaký festival romské hudby, nebo romské rádio. Jestli by uvítala více informací o romské hudbě, větší medializaci a především, zda si myslí, že hudba Romů může přispět ke zkvalitňování vztahů ve společnosti.

Za dílčí cíle výzkumu si klademe:

- Zjistit, jaké má česká majoritní společnost znalosti o romských hudebních interpretech a skupinách.
- Zjistit, jak by většinová společnost popsala romskou hudbu.
- Zjistit, zda příslušníci majority vlastní nahrávku s romskou hudbou, zda někdy navštívili koncert romské hudby.
- Zjistit, zda můžeme potvrdit pravdivost pozitivního stereotypu, že Romové jsou výborní hudebníci.
- Zjistit, jestli je mezi českou majoritní společností známé nějaké romské rádio a festival romské hudby.
- Zjistit, jestli by příslušníci majoritní společnosti uvítali větší mediální podporu romské hudby.
- Zjistit, jestli si společnost myslí, že je důležité znát kulturní odlišnosti národnostních menšin, které žijí na území ČR.

- Zjistit, jak majorita ohodnotí vzájemné vztahy s romskou menšinou, zda si myslí, že ke kvalitnějším vztahům může nějakým způsobem přispět i romská hudba.

4.2 Výzkumné otázky

Podle dílčích výzkumných cílů jsou výzkumné otázky (VO) rozvedeny následovně:

1. Jaké znalosti má česká majoritní společnost v oblasti romské hudby?
2. Do jaké míry můžeme potvrdit zažitý stereotyp, že Romové jsou výborní hudebníci?
3. Co si většinová společnost představuje pod pojmem „romská hudba“?
4. Vlastní příslušníci majority nahrávku s romskou hudbou a navštívili někdy koncert romské hudby?
5. Zná majorita nějaký festival, kde je možno slyšet romskou hudbu, a zná název romského rádia vysílajícího v ČR?
6. Uvítali by příslušníci majoritní společnosti větší mediální podporu romské hudby?
7. Myslí si česká majoritní společnost, že je důležité znát kulturu a odlišnosti minorit, které žijí na území ČR?
8. Jak hodnotí česká majoritní společnost vzájemné vztahy s romskou minoritou a myslí si, že romská hudba může nějakým způsobem pozitivně působit na zvýšení tolerance ve společnosti a zkvalitnění mezilidských vztahů?

4.3 Stanovení hypotéz

Ve výzkumu jsme si stanovili také následující hypotézy:

1. Předpokládejme, že nejsou rozdíly v tom, jak vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností ženy a jak muži.
2. Předpokládejme, že nejsou rozdíly mezi muži a ženami v tom, jak vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR.
3. Předpokládejme, že nejsou rozdíly v tom, jak občané různých věkových kategorií vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR.

4. Předpokládejme, že nejsou rozdíly v tom, jak občané různých věkových kategorií vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností.
5. Předpokládejme, že občané, kteří hrají na hudební nástroj, vidí větší přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností než občané, kteří na hudební nástroj nehrají.

4.4 Popis výzkumu

Druh výzkumu a výzkumná metoda

Jako nejvhodnější pro sledování výše uvedeného cíle se nám jeví kvantitativní výzkum (konkrétně popisný druh výzkumu). Vzhledem k tomu, že zjišťujeme informovanost, znalosti a povědomí, volíme metodu sběru dat formou dotazníku. Tuto metodu volíme proto, že pomocí dotazníku se mohou získávat poměrně jednoduché a snadno statisticky zpracovatelné údaje od většího počtu jedinců (v tomto případě majoritní společnosti) a také, že dotazník je známá metoda sběru dat, kterou už respondenti znají, což má vliv na jejich ochotu odpovídat, zaručuje anonymitu jejich odpovědí a dává dostatek času na vyplnění (Chrásková, 2007, s. 163). Dotazník obsahuje 25 otázek, které jsou uzavřené, polouzavřené i otevřené, a je přílohou s označením P 1.

Výzkumný soubor

Pro výzkum jsme se snažili stanovit co nejvhodnější objekt zkoumání, a proto jsme ze základního souboru – všech občanů – zvolili menší výběrový soubor – českou majoritní společnost. Konkrétního výběru jsme docílili filtrační otázkou č. 2: Jaké národnosti se cítíte? Výzkumným vzorkem je tudíž majoritní společnosti České republiky.

Způsob zpracování dat

Každá z 25 otázek dotazníku je vyhodnocena zvlášť. Při vyhodnocování byla vytvořena tabulka, do které se zapisovaly naměřené výsledky, které byly posléze zaznamenány a zpracovány v přehledných grafech. Jelikož je popisována informovanost, tak je jako způsob zpracování zvoleno použití četností a procentuální vyjádření doprovázené popisem

výsledků. U otevřených otázek byla provedena ještě kategorizace odpovědí. Pro sestavení tabulek četností a vytvoření grafů byl použit program Microsoft Excel.

Časový průběh výzkumu

Před samotným výzkumem byl dotazník rozdán 5 osobám s cílem zjistit, zda jsou otázky srozumitelné a zda by nebylo vhodné upravit některé nabízené odpovědi. Daní respondenti nebyli do výzkumu započítáni. Samotný výzkum byl realizován od 5. do 15. února 2013. S cílem získat co největší počet respondentů byl dotazník umístěn na webových stránkách vyplnto.cz a odkaz na něj šířen metodou „sněhové koule“ e-mailem a sdílen na sociálních sítích. V rámci dotazníkového šetření byl dotazník také v tištěné podobě rozdán známým, kteří ho dále rozdali na pracovištích a svým známým. Tato paralelní metoda šíření dotazníků byla zvolena proto, aby měli možnost dotazník vyplnit i lidé, kteří nemají pravidelný přístup k internetu a nepoužívají e-mail, nebo nejsou uživateli sociálních sítí. V následujícím týdnu byl dotazník sesbírán a vyhodnocen.

5 ANALÝZA DAT

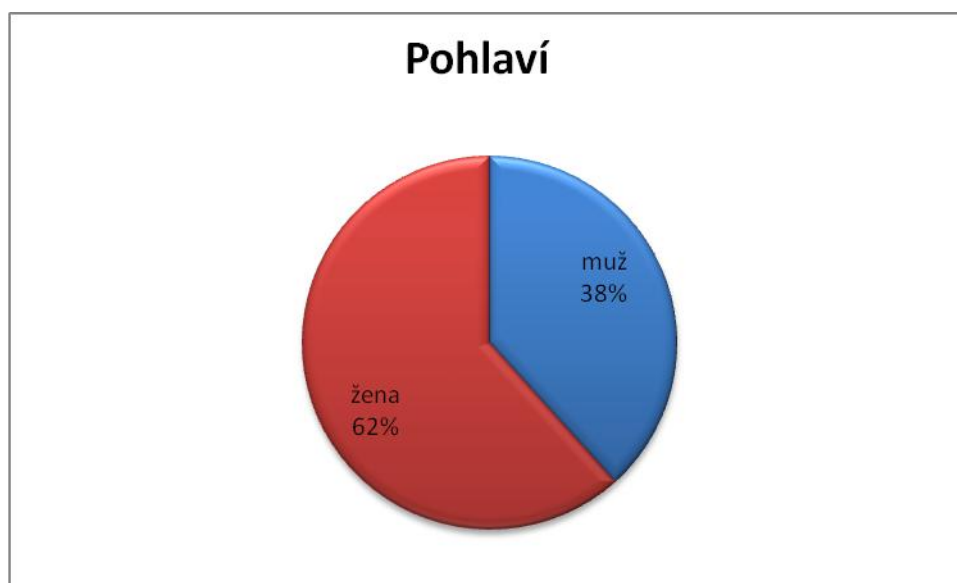
Ze služby vyplnto.cz bylo získáno celkem 211 responsí. Návratnost činila 79.7 % (Návratnost dotazníků je dána poměrem vyplněných a zobrazených dotazníků. Jedná se o orientační údaj, který nebere v potaz ty oslovené respondenty, kteří ani nezobrazili úvodní text, nebo neotevřeli odkaz na dotazník). Průměrná doba vyplňování dotazníku činila 5:02 minut. Dotazník byl rozdán v tištěné podobě také 40 respondentům. Celkový počet vrácených tištěných dotazníků tvořil 29 kusů. Návratnost tedy činila 72,5 %. Celkem bylo získáno 240 responsí. Každá otázka dotazníku byla zpracována a vyhodnocena zvlášť s názorným uvedením v grafické podobě a doplněna slovním vyhodnocením.

5.1 Analýza dat

Identifikační otázky

Otázka č. 1: Pohlaví

Graf č. 1: Gender

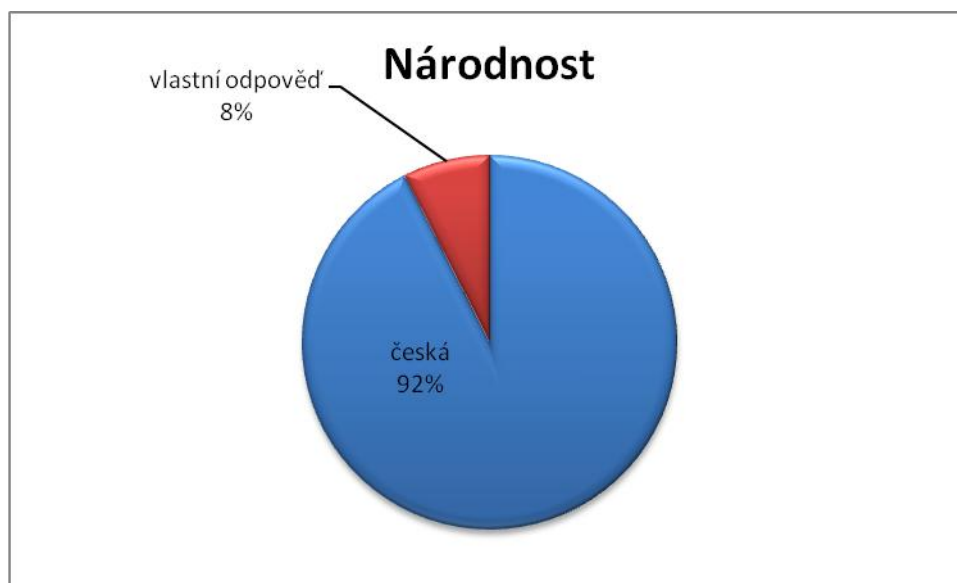

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 240 dotazníků odpovídalo 148 žen (62 %) a 92 mužů (38 %).

Otázka č. 2: Jaké národnosti se cítíte?

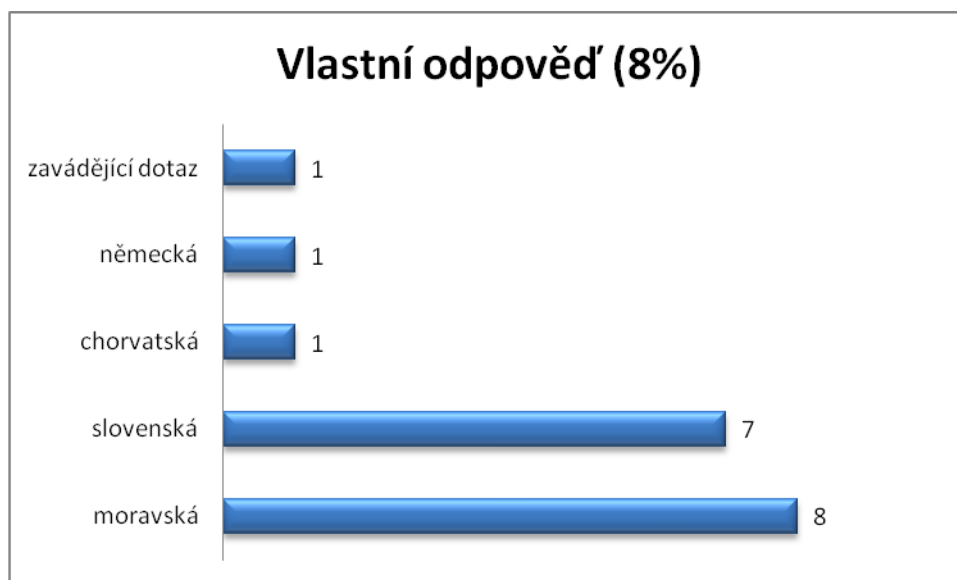
Graf č. 2: Národnost respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 240 responsí odpovědělo 222 respondentů (92 %), že se cítí české národnosti, vlastní odpověď uvedlo 18 respondentů (8 %).

Graf č. 3: Národnost respondentů – vlastní odpověď

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem 8 respondentů uvedlo, že se cítí moravské národnosti, 7 slovenské národnosti, po jednom německé a chorvatské, v jednom případě respondent uvedl, že si myslí, že je to zavádějící dotaz. Na základě této filtrační otázky jsme určili výzkumný vzorek – respondenty, kteří uvedli jako svou národnost českou, případně moravskou. S dotazníky respondentů, kteří

uvedli jinou národnost než českou nebo moravskou, dále nebylo pracováno a jejich odpovědi nebyly započteny. Získali jsme tedy výzkumný vzorek – 230 respondentů.

Otázka č. 3: Věková kategorie

Graf č. 4: Věková kategorie

Zdroj: Vlastní výzkum

Nejvíce respondentů z výzkumného vzorku 230 dotazovaných bylo ve věku 26 – 49 let, a to 102 (44 %). Mezi 16 – 25 lety bylo 84 osob (37 %) osob, 39 jich uvedlo jako svou věkovou kategorii nad 50 let tj. 17 %. Kategorii do 15 let uvedlo pouze 5 respondentů (2 %), to je způsobené tím, že dotazník nebyl primárně určen dětem a mládeži do 15 let a nebyl tak rozdán ve školách ani jiných zařízeních pro děti a mládež.

Otázka č. 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 5: Vzdělání

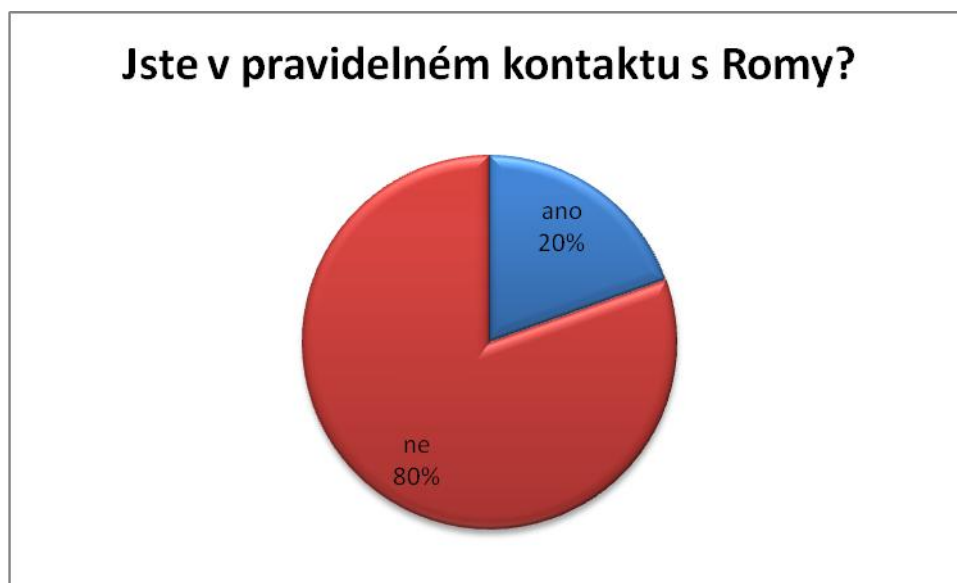
Zdroj: Vlastní výzkum

Dotazník vyplnilo 19 osob (8 %) se základním nejvyšším ukončeným vzděláním, 23 bylo vyučeno (10 %), 93 (41 %) uvedlo jako své nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou, 14 (6 %) vyšší odborné a 81 (35 %) vysokoškolské.

Úvodní kontaktní otázka

Otázka č. 5: Jste v pravidelném kontaktu s Romy?

Graf č. 6: Kontakt s Romy

Zdroj: Vlastní výzkum

S celkového počtu dotazovaných jich 185 (85 %) odpovědělo, že nejsou v pravidelném kontaktu s Romy. 45 osob (20 %) odpovědělo, že ano. Dále nás zajímalo, kde se s Romy setkávají.

Otázka č. 6: Uveďte, kde se s nimi setkáváte. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO)

Na tuto otázku odpovědělo z celkového počtu 45 respondentů (těch, kteří uvedli, že se pravidelně setkávají s Romy) 19 osob, že se s Romy setkává ve svém zaměstnání, 11 ve městě a na ulicích, 3 uvedli, že mají mezi Romy své přátele, 3 se s nimi setkávají ve volnočasových aktivitách, 2 v okolí bydliště a jeden respondent uvedl, že se s Romy setkává mezi „dětmi z domova“.

Graf č. 7: Místa setkávání s Romy

Zdroj: Vlastní výzkum

Tato otázka byla v dotazníku uvedena proto, aby uvedla respondenty do problematiky, a její výsledky neovlivňují hlavní výzkumný problém.

K VO 1: Jaké znalosti má česká majoritní společnosti v oblasti romské hudby?

(otázky v dotazníku č. 7, 8, 9 a 10)

Otázka č. 7: Znáte nějakého romského zpěváka / zpěvačku?

Graf č. 8: Romský zpěvák/zpěvačka

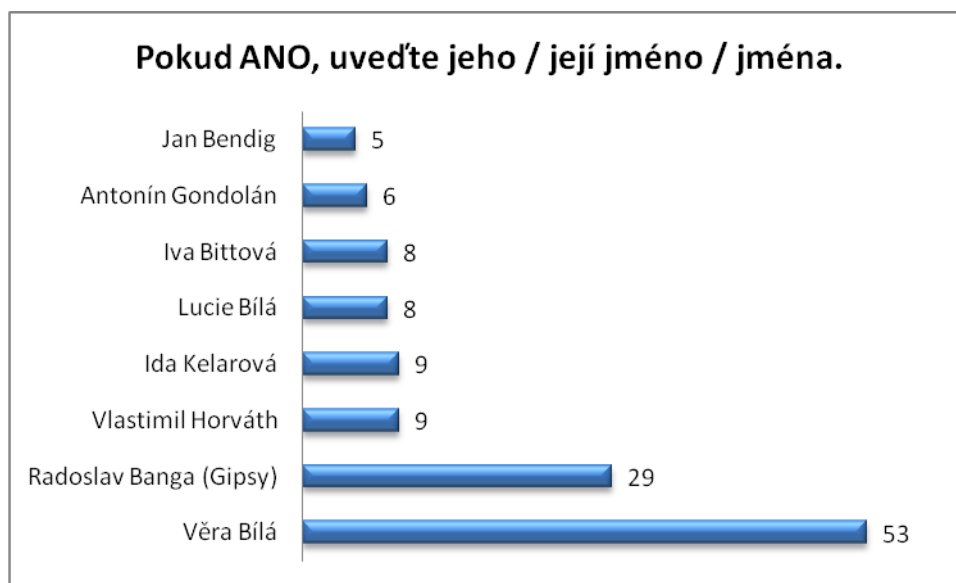
Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpovědělo 123 respondentů (53 %), že znají nějakého romského zpěváka nebo zpěvačku, a 107 (47 %) odpovědělo, že žádného nezná.

Pokud respondenti odpověděli na tuto otázku kladně, byli vyzváni k uvedení jména zpěváka či zpěvačky.

Otázka č. 8: Uved'te jeho/její jméno/jména. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO)

Graf č. 9: Jména zpěváků/zpěvaček

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že respondenti jmenovali celkem 53krát jméno Věry Bílé, 29krát jméno Radoslava Banga alias Gipsyho, 9krát jmenovali Vlastimila Horvátha (vítěze soutěže „Superstar“) a Idu Kellarovou, 8krát Lucii Bílou (otázkou zůstává, zda respondenti neměli v některém z případů na mysli Věru Bílou, protože o romském původu Lucie Bílé se pouze spekuluje v médiích), 8krát také Ivu Bittovou, sestru Idy Kellarové, Antonína Gondolána celkem 6krát a 5krát Jana Bendiga (účastníka soutěže „Superstar“.) Respondenti dále uvedli 6 jmen romských interpretů (Monika Bagárová, Martina Balogová, Rytmus / Patrik Vrbovský, Josef Fečo, Erika Fečová, Goran Bregovič), jejichž četnost byla menší než 5 a jejichž jména nejsou zaznamenána v grafu.

Otázka č. 9: Znáte nějakou romskou kapelu?

Graf č. 10: Romská kapela

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpovědělo kladně 116 dotazovaných (50 %) a záporně téměř stejný počet – 114 (50 %) respondentů.

Otázka č. 10: Uveďte její název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO)

Graf č. 11: Název romské kapely

Zdroj: Vlastní výzkum

Nejčastěji respondenti uváděli název skupiny Radoslava Banga Gipsy CZ – celkem 74krát, název romské skupiny, se kterou koncertovala Věra Bílá – Kale, jmenovali celkem 18krát, název francouzské legendární kapely Gypsy Kings celkem 16krát, 10krát název slovenské skupiny Ciganski Ďiabli, dále jmenovali Točkolotoč a Terne čhave 6krát, Guľo čar 4krát, Erika Fečová band a Kmeťoband 2krát. Jednotlivci také jmenovali dalších 12 kapel – Sourozenci

Gondolánovi, Horváth band, Čhave Svitavendar, Le čhavendar, Drom of life, Josef Fečo Quartet, Farkašovci, Gadže, Gitanes, Mário Biháry, Romano stilo a Romano trio (vždy 1krát), které nejsou zaznamenány v grafu.

Shrnutí VO 1: V obou otázkách odpovědělo téměř stejný počet respondentů, že zná, či nezná romského hudebního interpreta či romskou hudební kapelu. Můžeme tedy vyvodit, že zhruba polovina majoritní společnosti zná a dokáže jmenovat nějakého romského zpěváka (zpěvačku) nebo skupinu. Polovina nedokáže jmenovat ani jednoho romského zpěváka nebo skupinu. Z výsledků vyplývá, že jednoznačně nejznámější je v povědomí majority osoba Radoslava Banga a jeho formace Gipsy CZ, a to zřejmě díky medializaci v TV a v rádiích. Hit „Romano Hip Hop“ dlouhou dobu vedl v žebříčku celonárodních hitparád a porážel známé hity nejznámějších kapel České republiky. Svou popularitu si kapela získala i atraktivním skloubením moderního hudebního stylu s tradičními romskými hudebními prvky. V těsném závěsu výčtu hudebníků je Věra Bílá, která účinkovala se skupinou Kale. Díky nim se romská hudba „proslavila“ v České republice a její věhlas přesáhl i hranice. Věra Bílá byla během své pěvecké kariéry uznávaná romská zpěvačka i hudebnice a její písně a koncerty bylo možné vidět v TV i slyšet z rádií. Predikce těchto výsledků nás nepřekvapila, jména hudebníků v čele tabulky byla z naší strany očekávána především díky vlivu masmédií.

K VO 2: Do jaké míry můžeme potvrdit zažitý stereotyp, že Romové jsou výborní hudebníci?

(otázky v dotazníku č. 11 a 20)

Otázka č. 11: Ve společnosti panuje názor, že Romové jsou vynikající hudebníci. Myslíte si, že je to pravda?

Pravdivost výroku o romských hudebnících svým jednoznačným „ano“ potvrdilo 68 dotazovaných (30 %), 120 jich uvádí „spíše ano“ (52 %) a pouze 25 respondentů (11 %) uvedlo „spíše ne“ a 17 respondentů (7 %) uvedlo jednoznačné „ne“.

Graf č. 12: Stereotyp

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 20: Myslíte si, že Romové jsou více „muzikálnější“ než Češi/Moravané?

Graf č. 13: Muzikálnost – Romové versus Češi/Moravané

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpovědělo „ano“ 12 % tj. 28 respondentů, „spíše ano“ 42 % tj. 95 respondentů, „spíše ne“ 28 % (28 %) dotazovaných a „ne“ 18 % (18 %) dotazovaných.

Shrnutí VO 2: 82 % respondentů si myslí, nebo se přiklání k názoru, že Romové jsou vynikající hudebníci. Pouze 18 % dotazovaných se s tímto pohledem na Romy neztotožňují. Můžeme tedy shrnout, že pozitivní stereotyp vůči Romům, panuje mezi 82 % většinové společnosti. Zároveň jsme si chtěli ověřit, zda většinová společnost vidí Romy

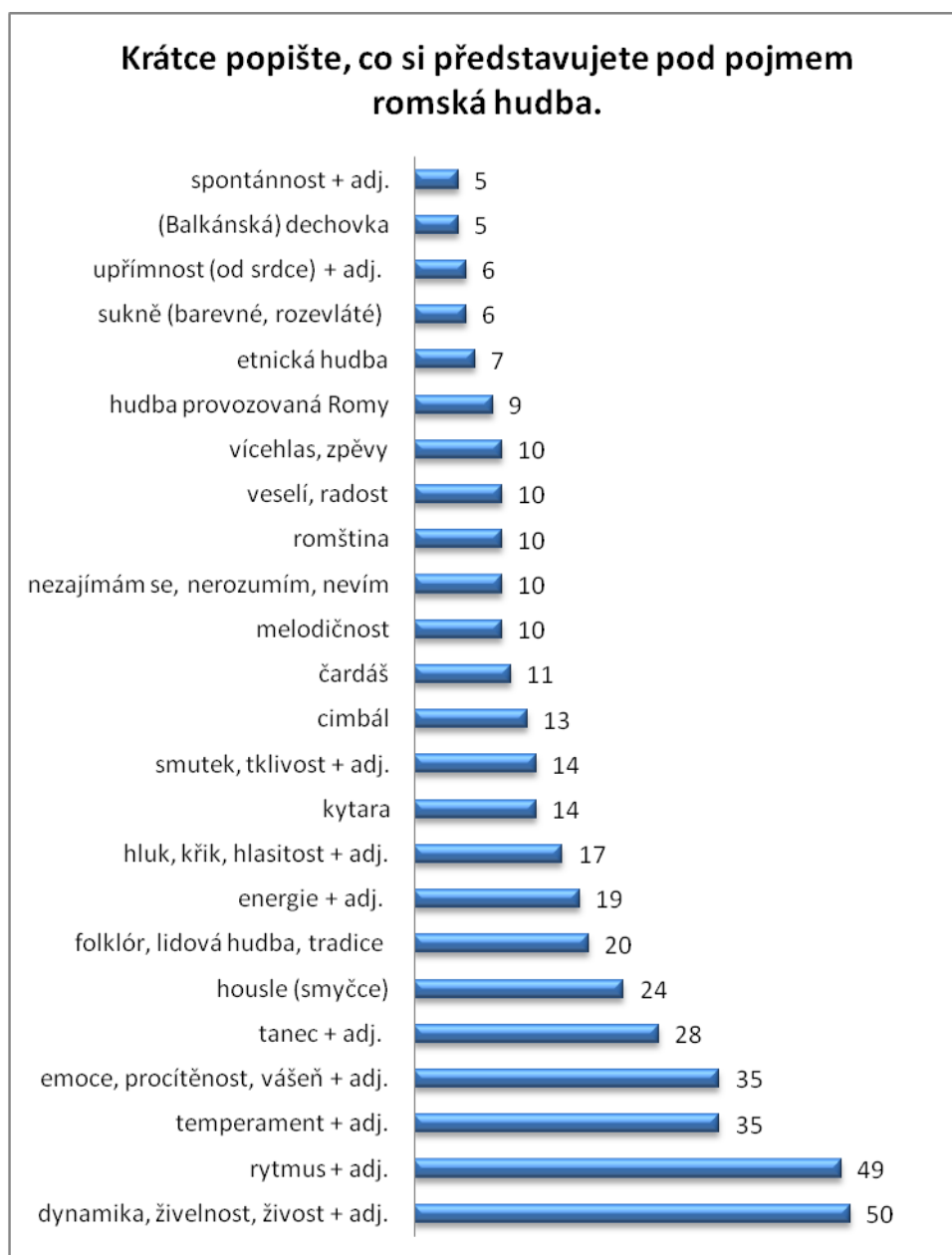
jako více „muzikálnější“ než Čechy nebo Moravany. V této souvislosti nejsou výsledky natolik průkazné jako při ověřování výše uvedeného stereotypu. K tomu, že Romové jsou „muzikálnější“, se přiklání 54 % respondentů.

K VO 3: Co si většinová společnost představuje po pojmem „romská hudba“?

(otázky v dotazníku č. 12)

Otázka č. 12: Krátce popište, co si představujete pod pojmem romská hudba.

Graf č. 14: Romská hudba – vlastní popis

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku byly shromážděny velmi zajímavé odpovědi, ve kterých byly nejčastěji jmenovány kategorie dynamika, živelnost, živost a k nim příslušná adjektiva, dále rytmus, temperament, emoce, procítěnost, vášeň, tanec, housle (smyčce), folklór, lidová hudba, tradice a další kategorie zaznačené v grafu i s uvedeným počtem jmenování.

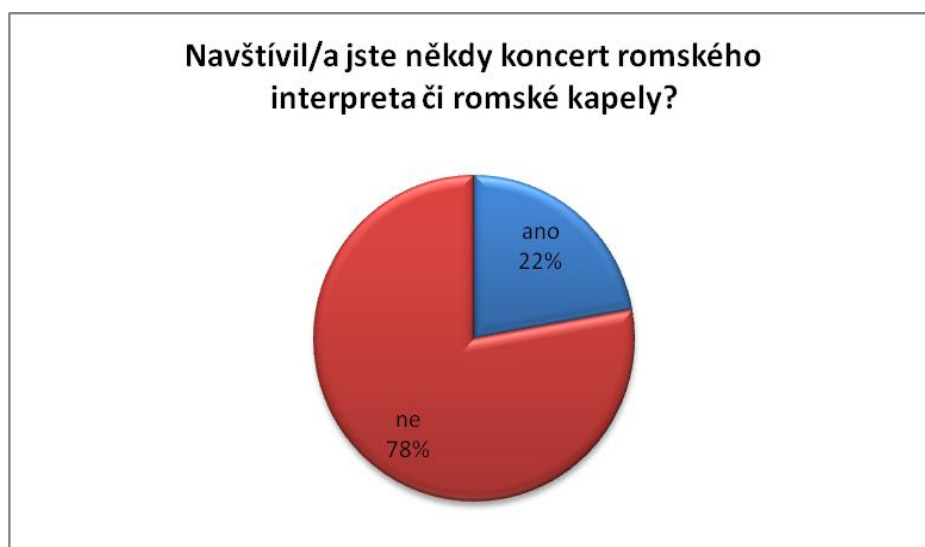
Shrnutí VO 3: Výsledky těchto dat se naprosto shodují s popisovanými specifiky romské hudby, která rozebíráme v teoretické části. Je možné tedy vyvodit, že naprostá většina majoritní společnosti si pod pojmem romská hudba představuje konkrétní charakteristické vlastnosti a specifika hudby provozované romskou minoritou.

K VO 4: Vlastní příslušníci majority nahrávku s romskou hudbou a navštívili někdy koncert romské hudby?

(otázky v dotazníku č. 13 a 14)

Otázka č. 13: Navštívil/a jste někdy koncert romského interpreta či romské kapely?

Graf č. 15: Návštěva koncertu

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že většina – 78 % tj. 179 respondentů nikdy nenavštívilo koncert romského interpreta nebo kapely a jen 22 % tj. 51 ano. Téměř shodně vyšly výsledky následující otázky.

Otázka č. 14: Máte doma nahrávku s romskou hudbou?

Graf č. 16: Nahrávka s romskou hudbou

Zdroj: Vlastní výzkum

47 respondentů (20 %) vlastní nahrávku s romskou hudbou, většina 183 (80 %) takovou nahrávku doma nemá.

Shrnutí VO 4: Z uvedených dat můžeme vyvodit, že zhruba 80 % většinové společnosti nevlastní nahrávku s romskou hudbou a také nikdy nenavštívili koncert romského interpreta nebo kapely.

K VO 5: Zná majorita nějaký festival, kde je možno slyšet romskou hudbu a zná název romského rádia vysílajícího v ČR?

(otázky v dotazníku č. 15, 16, 17 a 18)

Otázka č. 15: Znáte nějaký festival v ČR, na kterém je možno slyšet romskou hudbu?

Graf č. 17: Festival

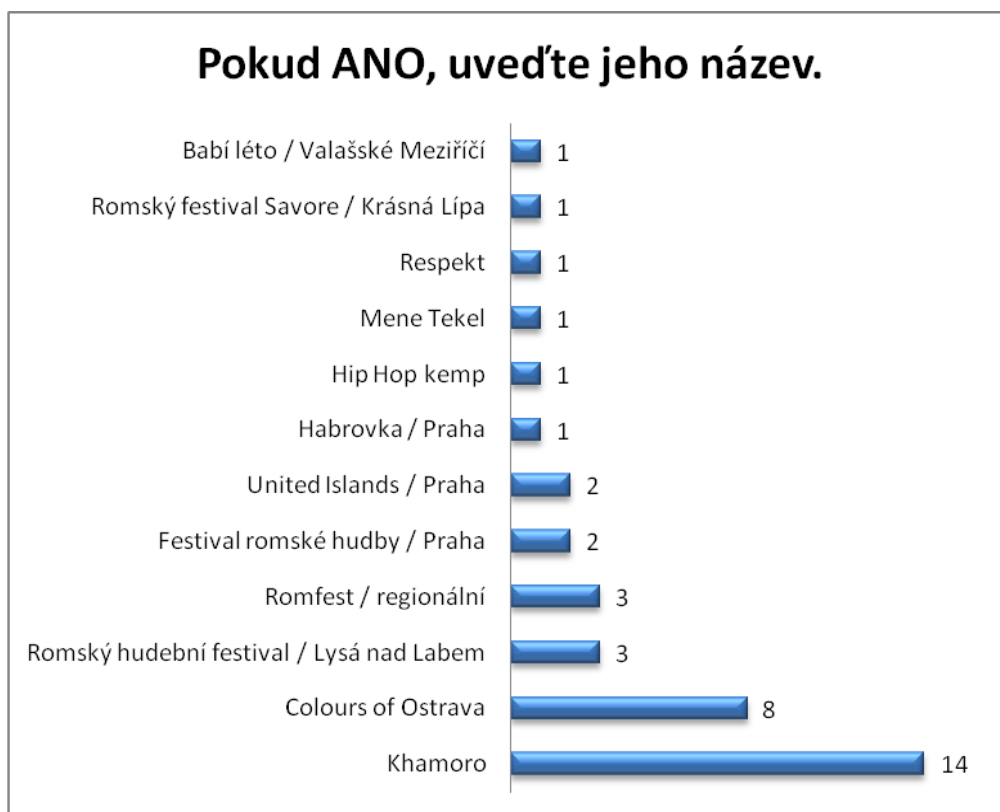

Zdroj: Vlastní výzkum

Také poměr kladných a záporných odpovědí na tuto otázku je podobný poměru na předcházející dvě otázky. 78 % tj. 180 respondentů nezná žádný festival, na kterém je možno slyšet romskou hudbu. Pouze 50 (22 %) respondentů ano.

Otázka č. 16: Uveďte jeho název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO)

Graf č. 18: Název festivalu

Zdroj: Vlastní výzkum

Respondenti, kteří uvedli, že znají název festivalu, na kterém je možno slyšet romskou hudbu, nejčastěji uvedli festival Khamoro (14krát), dále Colours of Ostrava (8krát). Dále respondenti uvedli 3krát Romský hudební festival v Lysé nad Labem a Romfest (regionální festival), 2krát Festival romské hudby v Praze a United Island v Praze a dále jedenkrát byly uvedeny další festivaly, které jsou uvedeny v grafu.

Otázka č. 17: Znáte nějaké romské rádio, které vysílá v ČR?

Graf č. 19: Romské rádio

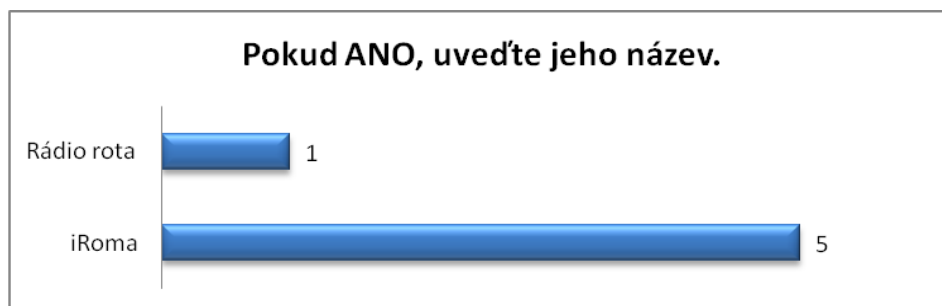

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpověděla kladně pouhá 4 % tj. 9 respondentů. Zbýlých 96 % (221 osob) nezná žádné romské rádio, které vysílá v ČR.

Otázka č. 18: Uved'te jeho název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO)

Graf č. 20: Název romského rádia

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 9 respondentů, kteří uvedli v předchozí otázce, že znají romské rádio, dokázalo pouze 6 jmenovat jeho název. Celkem 5krát bylo jmenováno internetové rádio iRoma a jeden respondent uvedl rádio Rota (v současné době už nevysílá), zbylí tři dotazovaní si na název nevzpomněli.

Shrnutí VO 5: Znalosti respondentů české majoritní společnosti v oblasti festivalů romské hudby se projevily jako velmi malé. Jen cca jedna pětina dokázala jmenovat název festivalu, na kterém je možno slyšet romskou hudbu. Očekávali jsme větší znalosti, a to především díky mediální podpoře světového romského festivalu Khamoro (Praha). Každoročně můžeme sledovat jeho mediální kampaň v TV (dokonce v bloku hlavních

zpráv) i v tisku. Také sestřihy z hlavního programu festivalu Romská píseň (Rožnov pod Radhoštěm) bylo možné sledovat ve veřejnoprávní televizi, avšak respondenti dotazníkového šetření tento festival nezmínili ani jednou.

K VO č. 6: Uvítali by příslušníci majority větší mediální podporu romské hudby?

(otázky v dotazníku č. 19 a 22)

Otázka č. 19: Viděli jste někdy v televizním vysílání vystoupení, klip nebo koncert romského interpreta či romské kapely?

Graf č. 21: Romská hudba a TV

Zdroj: Vlastní výzkum

Velká část respondentů (celkem 196 osob tj. 85 %) viděli v TV hudební klip nebo koncert romského interpreta či kapely, 34 (15 %) odpovědí bylo záporných.

Otázka č. 22: Myslíte si, že by romská hudba měla mít více prostoru v televizním vysílání i v rádiích?

Graf č. 22: Prostor pro romskou hudbu v TV a rádiu

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkem 86 (37 %) dotazovaných si myslí, že by prostor pro romskou hudbu v televizním vysílání a v rádiích měl být větší, 144 (63 %) si to nemyslí.

Shrnutí VO 6: Z výzkumu vyplývá, že 85 % respondentů se již setkalo s romskou hudbou – klipem či koncertem v televizním vysílání. Pouze 15 % respondentů takovou zkušenost nemá. Na otázku, zda by romská hudba měla mít více prostoru v TV a v rádiích, odpověděla více než polovina (63 %) respondentů záporně.

Otázka č. 21: Hrajete na nějaký hudební nástroj?

Graf č. 23: Hra na hudební nástroj

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedených výsledků vyplývá, že 102 respondentů (44 %) hraje na nějaký hudební nástroj, zatímco 128 (128 %) jich na žádný hrát neumí. Procento dotazovaných osob, které uvedli, že hrají na nějaký hudební nástroj, je velký. Domníváme se, že je to způsobeno tím, že dotazník k vyplnění oslovoval především ty, kterým je oblast hudby blízká. Tato otázka se přímo nevztahuje k výzkumnému problému, je nárazníkovou otázkou v dotazníku a slouží k odreagování a k odstranění únavy respondenta, a jejím cílem je zabránit stereotypu ve vyplňování dotazníku. Nicméně má roli v ověřování hypotézy č. 5, kdy se „hra na hudební nástroj“ stává nezávislou proměnnou.

K VO č. 7: Myslí si česká majoritní společnosti, že je důležité znát kulturu a odlišnosti minorit, které žijí na území ČR?

(otázka v dotazníku č. 24)

Otázka č. 24: Myslíte si, že je důležité, abychom poznali kulturu a odlišnosti národnostních menšin, které žijí na území ČR?

Graf č. 24: Důležitost poznání kultury a odlišností minorit

Zdroj: Vlastní výzkum

Celých 66 % tj. 151 dotazovaných si myslí, že je důležité, abychom poznali kulturu a odlišnosti národnostních menšin, které žijí na území ČR, 79 (34 %) si to nemyslí.

Shrnutí VO 7: Můžeme tedy shrnout, že dvě třetiny majoritní společnosti vidí důležitost v seznámení se s kulturou a odlišnostmi národnostních minorit, které žijí na našem území. Otázkou však zůstává, zda má majoritní společnost zájem se s kulturou a odlišnostmi seznamovat a poznávat je. Také zda chce vynakládat úsilí založené na aktivním přístupu.

K VO č. 8: Jak hodnotí česká majoritní společnost vzájemné vztahy s romskou minoritou a myslí si, že romská hudba může nějakým způsobem pozitivně působit na zvýšení tolerance ve společnosti a zkvalitnění mezilidských vztahů?

(otázky v dotazníku č. 23 a 25)

Otázka č. 23: Jak byste ohodnotil / a úroveň vztahů mezi českou majoritní společností a romskou menšinou?

V této otázce respondenti hodnotili úroveň vztahů mezi českou majoritní společností a romskou menšinou. Jen 2 respondenti (1 %) vidí vztahy jako výborné, 6 (3 %) jako chvalitebné, známkou „dobrý“ ohodnotilo vztahy 40 dotazovaných (17 %), 85 (37 %) známkou „dostatečný“ a jako nedostatečné je vidí celkem 97 dotazovaných tj. 42 %.

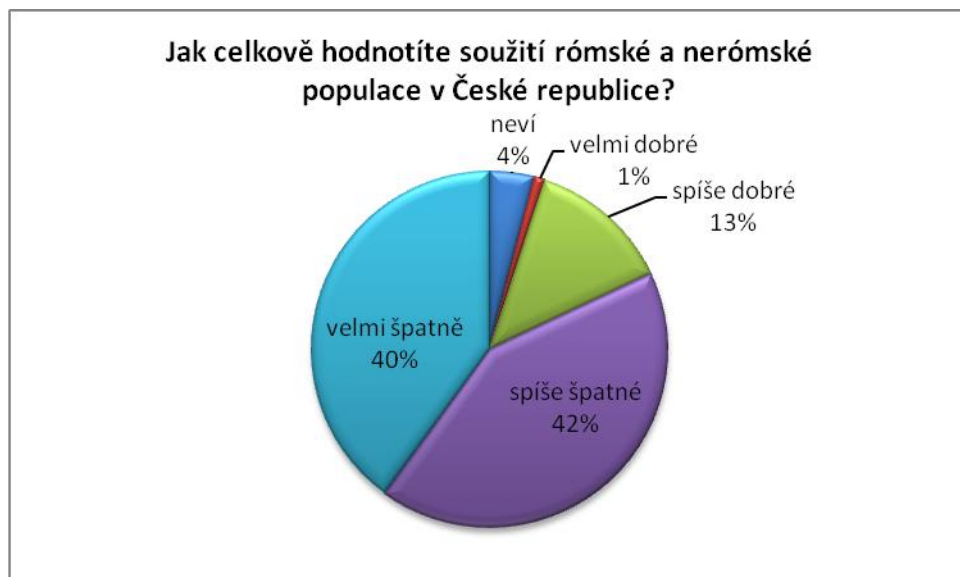
Graf č. 25: Úroveň vztahů

Zdroj: Vlastní výzkum

Pro srovnání korektnosti předkládáme výsledky srovnatelného výzkumu, který v dubnu roku 2012 provedlo CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.. Graf je vytvořen tak, aby barevná škála odpovídala barevné škále grafu našeho výzkumu.

Graf č. 26: Úroveň vztahů CVVM, AV ČR

Zdroj: Tisková zpráva CVVM, AV ČR v. v. i.

Otázka č. 25: Myslíte si, že romská hudba může mít přínos pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností?

Graf č. 27: Přínos romské hudby

Zdroj: Vlastní výzkum

15 % dotazovaných (35 osob) si myslí, že romská hudba může mít přínos pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností, „spíše ano“ uvedlo 38 % (86 osob), „spíše ne“ 30 % (69 osob) a „ne“ si myslí 17 % (39 osob).

Shrnutí VO 8: Hodnocení úrovně vzájemných vztahů, které uvádí vlastní výzkum, a uvedený výzkum uskutečněný Sociologickým ústavem AV ČR, jsou velmi podobné. Téměř 80 % obyvatel hodnotí vztahy jako nedostatečné či pouze dostatečné, jako nedostatečné, dostatečné a dobré pak celých 96 %. Tak vysoké číslo je alarmující nikoli však překvapivé. Vzhledem k již uskutečněným výzkumům v této oblasti se taková data dala predikovat. Z analýzy poslední výzkumné otázky vyplývá, že více než polovina dotázaných připouští, že určitou pozitivní roli ve zkvalitnění vzájemných vztahů může sehrát romská hudba.

5.2 Vyhodnocení hypotéz

K vyhodnocení hypotéz je použit test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku.

Testování H 1:

Předpokládejme, že nejsou rozdíly v tom, jak vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností ženy a jak muži.

H_0 : Ženy a muži vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností stejně.

H_A : Ženy a muži vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností rozdílně.

Tab. 1: Kontingenční tabulka k H 1

	ano	spíše ano	spíše ne	ne	přínos romské hudby
muž	14 (13,77)	34 (32,9)	26 (26,4)	14 (14,92)	88
žena	22 (22,23)	52 (53,1)	43 (42,06)	25 (24,08)	142
pohlaví	36	86	69	39	230

Zdroj: Vlastní výzkum

Každé pole tabulky č. 1 obsahuje pozorovanou četnost „P“ v závorce očekávanou četnost „O“. Čísla uváděná pod tabulkou a vpravo od tabulky jsou tzv. marginální četnosti. Test významnosti bude proveden na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Pro každé pole kontingenční tabulky je vypočítána hodnota $\frac{(P-O)^2}{O}$. Testové kritérium χ^2 je vypočítáno jako součet hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky.

$$\chi^2 = 0,167$$

Počet stupňů volnosti je stanoven vzorcem: $f = (r - 1) \cdot (s - 3)$; $f = 3$

Dle statistických tabulek pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 nalézáme kritickou hodnotu testového kritéria $\chi^2_{0,05}^{(3)} = 7,815$. Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je nižší než hodnota kritická, a proto přijímáme nulovou hypotézu a odmítáme hypotézu alternativní.

Na základě ověření hypotéz tedy můžeme konstatovat, že neexistují statisticky významné rozdíly mezi tím, jak vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností ženy a jak muži.

Shrnutí: H 1 se potvrdila a můžeme konstatovat, že nejsou rozdíly v tom, jak vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností ženy a jak muži.

Testování H 2:

Předpokládejme, že nejsou rozdíly mezi muži a ženami v tom, jak vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR.

H_0 : Ženy a muži vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR, stejně.

H_A : Ženy a muži vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR, rozdílně.

Tab. 2: Kontingenční tabulka k H 2

	ano	ne	důležitost poznání kultury
muž	51 (57,77)	37 (30,23)	88
žena	100 (93,23)	42 (48,77)	142
pohlaví	151	79	230

Zdroj: Vlastní výzkum

$$\chi^2 = 3,741$$

Počet stupňů volnosti: $f = 1$

Dle statistických tabulek pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 nalézáme kritickou hodnotu testového kritéria $\chi^2_{0,05}^{(1)} = 3,841$. Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je nižší než hodnota kritická, a proto přijímáme nulovou hypotézu a odmítáme hypotézu alternativní.

Na základě ověřování hypotéz tedy můžeme konstatovat, že neexistují statisticky významné rozdíly v tom, jak vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR, muži, a jak ženy.

Shrnutí: H 2 se potvrdila a my můžeme konstatovat, že nejsou rozdíly mezi muži a ženami v tom, jak vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR.

Testování H 3:

Předpokládejme, že nejsou rozdíly v tom, jak občané různých věkových kategorií vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR.

H_0 : Občané různých věkových kategorií vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR, stejně.

H_A : Občané různých věkových kategorií vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR, rozdílně.

Tab. 3: Kontingenční tabulka k H 3

	ano	ne	důležitost poznání kultury
16-25 let	45 (55,25)	39 (28,75)	84
26-49 let	73 (67,09)	29 (34,91)	102
nad 50 let	30 (25,65)	9 (13,35)	39
věková kategorie	148	77	225

Zdroj: Vlastní výzkum

$$\chi^2 = 9,232$$

Počet stupňů volnosti: $f = 2$

Dle statistických tabulek pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 nalézáme kritickou hodnotu testového kritéria $\chi^2_{0,05}^{(2)} = 5,991$. Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je vyšší než hodnota kritická, a proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na základě ověřování hypotéz tedy můžeme konstatovat, že existují statisticky významné rozdíly v tom, jak vidí různé věkové kategorie důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR.

Shrnutí: H 3 se nepotvrdila. Můžeme konstatovat, že jsou rozdíly v tom, jak občané různých věkových kategorií vidí důležitost poznání kultury a odlišností národnostních menšin, které žijí na území ČR.

Testování H 4:

Předpokládejme, že nejsou rozdíly v tom, jak občané různých věkových kategorií vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností.

H_0 : Občané různých věkových kategorií vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností stejně.

H_A : Občané různých věkových kategorií vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností rozdílně.

Tab. 4: Kontingenční tabulka k H 4

	ano	spíše ano	spíše ne	ne	přínos romské hudby
16-25 let	9 (12,69)	26 (31,73)	26 (25,76)	23 (13,81)	84
26-49 let	17 (15,41)	43 (38,53)	31 (31,28)	11 (16,77)	102
nad 50 let	8 (5,89)	16 (14,73)	12 (11,96)	3 (6,41)	39
věková kategorie	34	85	69	37	225

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. 5: Znaménkové schéma pro kontingenční tabulku k H 4

	ano	spíše ano	spíše ne	ne	přínos romské hudby
16-25 let	---	---	0	+++	84
26-49 let	0	+++	0	---	102
nad 50 let	+	0	0	---	39
věková kategorie	34	85	69	37	225

Zdroj: Vlastní výzkum

$$\chi^2 = 13,576$$

Počet stupňů volnosti je stanoven vzorcem: $f = 6$

Dle statistických tabulek pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 nalézáme kritickou hodnotu testového kritéria $\chi^2_{0,05}^{(6)} = 12,592$. Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je vyšší než hodnota kritická, a proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na základě ověřování hypotéz tedy můžeme konstatovat, že existují statisticky významné rozdíly mezi tím, jak vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností občané různých věkových kategorií.

Shrnutí: H 4 se nepotvrdila. Konstatujeme tedy, že jsou rozdíly v tom, jak občané různých věkových kategorií vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností.

Testování H 5:

Předpokládejme, že občané, kteří hrají na hudební nástroj, vidí větší přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností, než občané, kteří na hudební nástroj nehrají.

H_0 : Občané, kteří hrají na hudební nástroj, vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností stejně jako občané, kteří na hudební nástroj nehrají.

H_A : Občané, kteří hrají na hudební nástroj, vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností rozdílně než občané, kteří na hudební nástroj nehrají.

Tab. 6: Kontingenční tabulka k H 5

	ano	spíše ano	spíše ne	ne	přínos romské hudby
ano	20 (15,97)	44 (38,14)	27 (30,6)	11 (17,3)	102
ne	16 (20,03)	42 (47,86)	42 (38,4)	28 (21,7)	128
hra na hudební nástroj	36	86	69	39	230

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. 7: Znaménkové schéma pro kontingenční tabulku k H 5

	ano	spíše ano	spíše ne	ne	přínos romské hudby
ano	+++	+++	---	---	102
ne	---	---	+++	+++	128
hra na hudební nástroj	36	86	69	39	230

Zdroj: Vlastní výzkum

$$\chi^2 = 8,33$$

Počet stupňů volnosti je: $f = 3$

Dle statistických tabulek pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 nalézáme kritickou hodnotu testového kritéria $\chi^2_{0,05}^{(3)} = 7,815$.

Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je vyšší než hodnota kritická, a proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na základě ověřování hypotéz tedy můžeme konstatovat, že existují statisticky významné rozdíly v tom, jak vidí přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností, občané, kteří hrají na hudební nástroj, a občané, kteří na hudební nástroj nehrají.

Shrnutí: H 5 se potvrdila. Můžeme konstatovat, že občané, kteří hrají na hudební nástroj, vidí větší přínos romské hudby pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností, než občané, kteří na hudební nástroj nehrají.

5.3 Vyvození závěrů a jejich prezentace

Úroveň znalostí o romských interpretech můžeme hodnotit jako nepřilíš vysokou. V povědomí majority jsou zakotvena jména romských hudebníků především díky medializaci romské hudby, přesněji řečeno jednotlivých zástupců z řad Romů – hudebníků. Zjistili jsme, že všeobecně přijímané pozitivum, které s sebou romská hudba nese, většina respondentů potvrdila. Vnímání Romů jako „muzikálnějších“ ve srovnání s většinovou populací již nebylo natolik průkazné, i když se k tomuto tvrzení přiklonila více než polovina respondentů. Můžeme tedy potvrdit, že většinová společnost stále Romy považuje za výborné muzikanty. Analýza dat, která byla nashromážděna v odpovědích na otázku, co si majoritní společnost představuje pod pojmem romská hudba, byla velmi zajímavou částí výzkumu. Výsledky těchto dat se ztotožňují s uvedenými specifiky romské hudby a můžeme z nich uspořádat „společnou laickou definici“ romské hudby:

„Romská hudba je etnická hudba, kterou provozují Romové. Čerpá z tradice a lidového folklóru Romů, písňové texty jsou v romštině. Vyznačuje se dynamičností, živelností a temperamentem a její silnou stránkou je rytmus. Obsahuje emoce, procítěnost, vášně i energii. Je veselá a radostná, někdy příliš hlučná až ukřičená. Pro romskou hudbu jsou typické vícehlasé zpěvy, doprovázené především kytarou, cimbálem a houslemi. S romskou hudbou (čardášem) je neodmyslitelně spjat tanec, kroj tanečnic upoutá barevnými rozevlátými sukňemi.“

Není překvapivé, že většina společností nevlastní nahrávku s romskou hudbou a také nikdy nenavštívili koncert romského interpreta nebo kapely. Naopak nás překvapilo, že majorita téměř nezná světový romský festival Khamoro. Na klíčovou otázku, jak vidí společnost důležitost obeznámení se s kulturou a odlišnostmi národnostních minorit, zní kladná odpověď více než dvou třetin majority velmi nadějně. Hodnocení úrovně vzájemných

vztahů se nelepší, data převažují jednoznačně v negativní škále stupnice. Jednoznačně pozitivně však vidíme pohled více než poloviny většinové společnosti, kdy připisují určitou roli a důležitost romské hudbě v procesu zlepšování vzájemných vztahů, a tak ztvrzují možné pojitko mezi oběma stranami.

5.4 Doporučení

Bakalářská práce je vhodná k prostudování pedagogy zejména hudební a multikulturní výchovy, pro studenty pedagogiky a sociální pedagogiky, romistiky a dalších příbuzných oborů. Také tvůrci multikulturních projektů směřovaných do škol se mohou prací inspirovat, opřít se o informace v ní uvedené a data z ní získaná mohou být povzbuzením pro jejich další práci. V neposlední řadě jsou poznatky z teoretické části prospěšné pro příslušníky jednotlivých stran, české majoritní společnosti i romské menšiny, a mohou vést ke změně pohledu na vzájemné vztahy, k toleranci a většímu pochopení.

Z výzkumu vyplývá, že občané naší země cítí potřebu poznávat kulturu a odlišnosti minorit žijících na území našeho státu. Zcela správné je tedy podporovat projekty zaměřené jednak na poznávání vlastního kulturního zakotvení samotných Romů. Máme na mysli především programy pro romské děti ve školách, které jim pomáhají vrátit se ke kořenům pravého romství, utvrzují tak jejich identitu. Je důležité podporovat mladé hudební talenty ve vlastních aktivitách, ve kterých by se nebáli své romství v tom nejpozitivnějším smyslu prezentovat, a v činnostech, které zrcadlí romskou kulturu a tradici vůbec. Také vidíme důležitost v uskutečňování multikulturních projektů v rámci multikulturní výchovy (či konkrétně hudební výchovy) na školách. Prostřednictvím hudebních činností a tradice se dítě může blíže seznámit s jinými kulturami, jazykem, hodnotami. Přes zakotvení ve vlastní kultuře je provázeno cizími kulturami a je vedeno k toleranci. Nepopíratelná je existence reálného propojení multikulturní výchovy s hudební výchovou, kdy pomocí hudby můžeme nejen žáky škol, ale i širokou veřejnost obohacovat o poznatky jiných kultur, tím je učit respektu a pochopení. To jednoznačně vede k vzájemné komunikaci a spolupráci mezi rozličnými kulturami. Za jednoznačně úspěšný v této oblasti považujeme projekt občanského sdružení Slovo 21, kdy hlavním pilířem projektu byly jednotlivé přednášky na školách. Jejich podoba se odvíjela od toho, zda se pojila s tematikou Romů, nebo s problematikou cizinců žijících u nás v republice. U každé z přednášek byli vždy přítomni dva lektoři – jeden český a druhým byl zástupce té či oné

národnostní menšiny. V rámci "romských přednášek" se ve třídě promítaly dva dokumenty: "Cesty romské hudby", který pojednává o hudbě Romů z nejrůznějších koutů světa a "Díky, že se ptáte", který dává možnost nakouknout pod pokličku lidských vztahů zejména mezi Čechy a Romy v České republice. Projekt byl velmi úspěšný a setkal se s kladnou odezvou u žáků i u učitelů.

Dalším nesporně kladným krokem by určitě bylo zaměřit se na propagaci a mediální kampaň stávajících pravidelně se konajících festivalů romské hudby, koncertů a dalších podobných kulturní akcí. S tím souvisí také podpora romské hudební scény obecně. Jednoznačně by romské hudbě prospěla větší medializace a také zlepšení podmínek pro možnou profesionalitu romských hudebníků a interpretů. Vezmeme-li v potaz sociálně-psychologické aspekty hudby, shodneme se na tom, že hudba se stává v této problematice účinným nástrojem, který pomáhá nastolit multikulturní společnost.

ZÁVĚR

Bakalářská práce pojednává o romské hudbě, kterou vidíme jako pozitivní kulturní stereotyp a most mezi českou majoritní společností a romskou minoritou, jako element, který by mohl napomoci k vzájemnému poznání i k oboustrannému pochopení.

V teoretické části byly nastíněny základní pojmy a poznatky, které se k problematice vztahují. Věnujeme se charakteristice romského etnika, romštině, romské hudbě a jejím specifikům a především roli romské hudby v multikulturní společnosti.

Praktická část obsahuje výzkum, který popisuje znalosti a povědomí české majoritní společnosti o romské hudbě, jak je tato hudba společností vnímána a zda podle názorů občanů může přispět ke zkvalitňování vzájemných vztahů.

Tato práce se na hudební kulturu dívá jako na významný element při vytváření mezilidských vztahů a spojování kultur, jako na zdroj informací a poznatků vedoucích ke vzájemnému obohacování. Je tudíž na místě hudbu využít nejen v předmětu multikulturní výchovy, ale i v celkovém pojetí šíření multikulturality ve společnosti. Aspektem multikulturní společnosti je jednoznačně spojování a ne oddělení a separace. Uvědomme si tedy, že podpořit tento aspekt i přemostit rozdílnosti, rozmanitosti i různorodost způsobu života odlišných kultur dokáže také hudba. Hudba, která tak úžasně dokáže přenášet hluboké emoce, sdělovat obsah jinak nesdělitelný, vzájemně propojovat napovrch odlišné světy, a tak sjednocovat na jediném pevném základu – totiž na základu lidství a obyčejného člověčenství.

Lavutaris uštavel manušes andre manušeste.

Hudebník probouzí v člověku člověka.

(Hübschmannová, 1991, s. 12)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALVÍN, Jaroslav a Július TANCOŠ. *Romové a sociální pedagogika: 18. setkání Hnutí R v Přerově a v Levoči, 7. – 9. června 2001*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001. ISBN 80-902461-4-1.
- [2] BANDYOVÁ, Marta a Milena HÜBSCHMANNOVÁ. *God'aver lava phure Romendar. Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2.
- [3] BELIŠOVÁ, Jana. *Rómske piesne z obce Žehňa*. In MANN, Arne B., ed.: *Neznámi Romovia*. Bratislava: Ister Science Press, 1992. ISBN 80-900486-2-3.
- [4] BELIŠOVÁ, Jana. *Phurikane gil'a*. Bratislava: Občanské združenie Žudro, 2002. ISBN 80-968-8555-3.
- [5] BOŘKOVCOVÁ, Máša. *Romský etnolekt češtiny: případová studie*. Praha: Signeta, 2006. ISBN 80-903325-3-6.
- [6] DAVIDOVÁ, Eva. *Čhajori romaňi*. Romská dívenko: Výbor z romské písňové poezie. Praha: Ars Bohemica, 1999. ISBN 80-902381-3-0.
- [7] DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů 1945 - 1990*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2., přepracované vydání, 2004. ISBN 80-244-0524-5.
- [9] DORŮŽKA, Petr. *Menšiny baví většiny*. In JURKOVÁ, Zuzana., ed.: *Romská hudba na přelomu tisíciletí: sborník referátů z etnomuzikologické konference: Praha, 26. 5. 2003*. Praha: Studio Production Saga, 2003. ISBN 80-239-2237-8.
- [10] FABIÁNOVÁ, Vlasta. *Niekoľko poznámok k využívaniu osvetovej práce pro eliminaci tzv. rómskeho problému*. In BALVÍN, Jaroslav a Július TANCOŠ: *Romové a sociální pedagogika: 18. setkání Hnutí R v Přerově a v Levoči, 7. – 9. června 2001*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001. ISBN 80-902461-4-1.
- [11] FUKAČ, Jiří a Ivan POLEDŇÁK. *Hudba a její pojmoslovný systém: otázky stratifikace a taxonomie hudby*. Praha: Academia, 1981. ISBN neuvedeno.
- [12] FUKAČ, Jiří a Jiří VYSLOUŽIL, eds. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9.
- [13] HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, eds. *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-79-8.
- [14] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *God'aver lava phure Romendar. Moudrá slova starých Romů*. 2. rozšířené vydání, Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2.
- [15] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena a Zuzana JURKOVÁ. *Romane gil'a: zpěvník romských písní*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-716-8734-0.

- [16] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras. Můžeme se domluvit*. 4. nezměněné vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0496-6.
- [17] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [18] JURÍK, Marián, ed. *Malá encyklopédia hudby*. Bratislava: Supraphon, 1969. ISBN neuvedeno.
- [19] JURKOVÁ, Zuzana, ed. *Romská hudba na přelomu tisíciletí: sborník referátů z etnomuzikologické konference: Praha, 26. 5. 2003*. Praha: Studio Production Saga, 2003. ISBN 80-239-2237-8.
- [20] MAŘÍKOVÁ, H., M. PETRUSEK a A. VODÁKOVÁ, eds. *Velký sociologický slovník, svazek 1*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
- MALVINNI, David. *The Gypsy Caravan: From Real Roma to Imaginary Gypsies in Western Music*. New York: Routledge, 2004. ISBN 978-020-3490-068.
- [21] NAVRÁTIL, Miloš. *Dějiny hudby: přehled evropských dějin hudby*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-143-3.
- [22] NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- [23] POLEDŇÁK, Ivan. *Hudba jako problém estetiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. ISBN 80-246-1215-1.
- [24] PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- [25] RĂDULESCU, Speranța. *Taifasuri despre muzica tiganeasca: Chats about Gypsy Music*. Bukuresti: Paideia, 2001. ISBN 973-596-204-7.
- [26] ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
- [27] SÁROSI, Bálint a Fred MACNICOL. *Gypsy music*. Budapest: Corvina Press, 1978. ISBN 96-313-3657-3.
- [28] SILVERMAN, Carol. *Romani Routes: Cultural Politics and Balkan Music in Diaspora*. New York: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-019-9832-781.
- [29] ŠEVČÍKOVÁ, Veronika. *Slyšet, cítit, dotýkat se...: Romská hudba a hudebnost Romů jako pozitivní kulturní stereotyp a dominantní kulturní konfigurace*. Šenov u Ostravy: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-569-0.

- [30] ŠEVČÍKOVÁ, Veronika. *Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-282-3.

Internetové zdroje:

- [31] CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. SOCIOLOGICKÝ ÚSTAVAV ČR. Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – duben 2012: Tisková zpráva. *cvvm.soc.cas.cz cz* [online]. ©2012 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6826/f3/ov120514.pdf
- [32] DEMOKRATICKÁ ALIANCE ROMŮ ČR /DAR ČR/. O nás. *Darcr.cz* [online]. [cit. 2012-11-13]. Dostupné z: <http://www.darcr.cz/>
- [33] DEMOKRATICKÁ ALIANCE ROMŮ ČR /DAR ČR/. Projekt Romská píseň. *Darcr.cz* [online]. [cit. 2012-11-13]. Dostupné z: http://www.darcr.cz/?st=romska_pisen
- [34] GIPSY. Bio. *Gipsy.cz* [online]. ©2012 [cit. 2012-12-05]. Dostupné z: <http://www.gipsy.cz/bio.php>
- [35] IMPERIO. O nás. *Imperio.estranky.cz* [online]. ©2012 [cit. 2012-11-16]. Dostupné z: <http://www.imperio.estranky.cz/clanky/historie.html>
- [36] KHAMORO. O festivalu. *Khamoro.cz* [online]. ©2010 [cit. 2012-11-12]. Dostupné z: <http://www.khamoro.cz/o-festivalu/>
- [37] KOVALCSIK, Katalin, *The music of the Roma in Hungary*. In: *Romani.uni-graz.at/rombase/* [online]. ©2003 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <http://romani.uni-graz.at/rombase/index.html>
- [38] MIRET. Festival Gypsy Celebration. *Miret.cz* [online]. [cit. 2012-11-12]. Dostupné z: <http://www.miret.cz/cz/page.aspx?v=pageCollection-11>
- [39] MIRET. O nás. *Miret.cz* [online]. [cit. 2012-11-12]. Dostupné z: <http://www.miret.cz/cz/page.aspx?v=pageCollection-63>
- [40] MUZIKUS. Rebelující dámy české hudby 2012 - Ida Kellarová a její jazz „po cikánsku“. *Muzikus.cz* [online]. ©2012 [cit. 2012-12-12]. Dostupné z: <http://www.muzikus.cz/tiskove-zpravy/Rebelujici-damy-ceske-hudby-2012-Ida-Kellarova-a-jeji-jazz-po-cikansku~19~brezen~2012/>
- [41] ROMEA. Medailon: Gejza Horváth. *Romea.cz* [online]. ©2003 – 2012 [cit. 2012-12-12]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/medailon-gejza-horvath>

- [42] ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE. Co se říká o romské hudbě. *Romove.radio.cz* [online]. Český rozhlas©2012 [cit. 2013-01-12].
Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18200>
- [43] ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE. Mgr. Antonín Gondolán - skladatel, zpěvák, hudebník. *Romove.radio.cz* [online]. Český rozhlas©2012 [cit. 2012-12-12].
Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/20204>
- [44] ROMSKÁ HUDBA. Benga Show. *Romská hudba.cz* [online]. ©2006 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.romskahudba.cz/benga-show/>
- [45] ROMSKÁ HUDBA. Bitumen Beat. *Romská hudba.cz* [online]. ©2006 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.romskahudba.cz/bitumen/>
- [46] ROMSKÁ HUDBA. Mário Bihári. *Romská hudba.cz* [online]. ©2006 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.romskahudba.cz/mario-bihari/>
- [47] ROMSKÁ HUDBA. Rosen Band. *Romská hudba.cz* [online]. ©2006 [cit. 2012-11-16]. Dostupné z: <http://www.romskahudba.cz/rosen-band/>
- [48] SLOVO 21. O nás. *Slovo 21.cz* [online]. Poslední aktualizace 21. 9. 2012. ©2012 [cit. 2012-11-12]. Dostupné z:
http://www.slovo21.cz/nove/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=27&lang=cs

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ad.	a další
adj.	adjektivum, přídavné jméno
aj.	a jiní
apod.	např.
atp.	a tak podobně
AV ČR	Akademie věd České republiky
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
č.	číslo
např.	například
OSA	Ochranný svaz autorský
s.	strana
TV	televizní vysílání
tzv.	takzvaný

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1	KONTINGENČNÍ TABULKA K H 1	71
Tabulka č. 2	KONTINGENČNÍ TABULKA K H 2	72
Tabulka č. 3	KONTINGENČNÍ TABULKA K H 3	73
Tabulka č. 4	KONTINGENČNÍ TABULKA K H 4	74
Tabulka č. 5	ZNAMÉNKOVÉ SCHÉMA PRO KONTINGENČNÍ TABULKU K H 4	74
Tabulka č. 6	KONTINGENČNÍ TABULKA K H 5	75
Tabulka č. 7	ZNAMÉNKOVÉ SCHÉMA PRO KONTINGENČNÍ TABULKU K H 5	75

SEZNAM GRAFŮ

GRAF Č. 1	GENDER	52
GRAF Č. 2	NÁRODNOST RESPONDENTŮ	53
GRAF Č. 3	NÁRODNOST RESPONDENTŮ – VLASTNÍ ODPOVĚĎ	53
GRAF Č. 4	VĚKOVÁ KATEGORIE	54
GRAF Č. 5	VZDĚLÁNÍ	54
GRAF Č. 6	KONTAKT S ROMY	55
GRAF Č. 7	MÍSTA SETKÁVÁNÍ S ROMY	56
GRAF Č. 8	ROMSKÁ ZPĚVÁK / ZPĚVAČKA	56
GRAF Č. 9	JMÉNA ZPĚVÁKŮ / ZPĚVAČEK	57
GRAF Č. 10	ROMSKÁ KAPELA	58
GRAF Č. 11	NÁZEV ROMSKÉ KAPELY	58
GRAF Č. 12	STEREOTYP	60
GRAF Č. 13	MUZIKÁLNOST – ROMOVÉ VERSUS ČEŠI/MORAVANÉ	60
GRAF Č. 14	ROMSKÁ HUDBA – VLASTNÍ POPIS	61
GRAF Č. 15	NÁVŠTĚVA KONCERTU	62
GRAF Č. 16	NAHRÁVKA S ROMSKOU HUDBOU	63
GRAF Č. 17	FESTIVAL	63
GRAF Č. 18	NÁZEV FESTIVALU	64
GRAF Č. 19	ROMSKÉ RÁDIO	65
GRAF Č. 20	NÁZEV ROMSKÉHO	65
GRAF Č. 21	ROMSKÁ HUDBA A TV	66
GRAF Č. 22	PROSTOR PRO ROMSKOU HUDBU V TV A RÁDIU	66
GRAF Č. 23	HRA NA HUDEBNÍ NÁSTROJ	67
GRAF Č. 24	DŮLEŽITOST POZNÁNÍ KULTURY A ODLIŠNOSTÍ MINORIT	68
GRAF Č. 25	ÚROVEŇ VZTAHŮ	69
GRAF Č. 26	ÚROVEŇ VZTAHŮ CVVM, AV ČR	69
GRAF Č. 27	PŘÍNOS ROMSKÉ HUDBY	70

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Vzor dotazníku v tištěné podobě
- Příloha č. 2: Vyplněný dotazník v tištěné podobě
- Příloha č. 3: Vyplněný dotazník v elektronické podobě
- Příloha č. 4: Texty romských písní a jejich překlad
- Příloha č. 5: Notová transkripce romských písní
- Příloha č. 6: Fotografie z vlastních česko-romských hudebních projektů

PŘÍLOHA P I: VZOR DOTAZNÍKU V TIŠTĚNÉ PODOBĚ

Dobrý den,

jmenuji se Iva Staňková a jsem studentkou III. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru sociální pedagogika. Tento dotazník je vytvořen proto, abych zjistila, jaké znalosti má většinová společnost v ČR o romské hudbě, a jaký postoj k ní zaujímá. Dotazník je anonymní a slouží jako podklad pro výzkumnou část mé bakalářské práce. Postup při vyplňování je jednoduchý. Označte křížkem vždy jednu odpověď, nebo odpověď vepište na vymezené místo. Orientační čas na vyplnění dotazníku je 5 minut.

1. Pohlaví:

- muž žena (správnou odpověď vždy označte křížkem)

2. Jaké národnosti se cítíte?

- česká Vlastní odpověď:.....

3. Věková kategorie:

- do 15 let 16-25 let 26-49 let nad 50 let

4. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- základní vyučen/a středoškolské s maturitou vyšší odborné vysokoškolské

5. Jste v pravidelném kontaktu s Romy?

- ano ne

6. Uveďte, kde se s nimi setkáváte? (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO.)

- zaměstnání škola Vlastní odpověď:.....

7. Znáte nějakého romského zpěváka / zpěvačku?

- ano ne

8. Uveďte jeho / její jméno / jména. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO.)

.....

9. Znáte nějakou romskou kapelu?

- ano ne

10. Uveďte její název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO.)

.....

11. Ve společnosti panuje názor, že Romové jsou vynikající hudebníci. Myslíte si, že je to pravda?

- ano spíše ano spíše ne ne

12. Krátce popište, co si představujete pod pojmem romská hudba.

.....

13. Navštívil jste někdy koncert romského interpreta či romské kapely?

- ano ne

14. Máte doma nahrávku s romskou hudbou?

- ano ne

15. Znáte nějaký festival v ČR, na kterém je možno slyšet romskou hudbu?

- ano ne

16. Uveďte jeho název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli - ANO.)

.....

17. Znáte nějaké romské rádio, které vysílá v ČR?

- ano ne

18. Uveďte jeho název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli - ANO.)

.....

19. Viděli jste někdy v televizním vysílání vystoupení, klip nebo koncert romského interpreta či romské kapely?

- ano ne

20. Myslíte si, že Romové jsou více "muzikálnější" než Češi / Moravané?

- ano spíše ano spíše ne ne

21. Hrajete na nějaký hudební nástroj?

- ano ne

22. Myslíte si, že by romská hudba měla mít více prostoru v televizním vysílání i v rádiích?

- ano ne

23. Jak byste ohodnotil/a úroveň vztahů mezi českou majoritní společností a romskou menšinou? (Podtrhněte)

VÝBORNÝ CHVALITEBNÝ DOBRÝ DOSTATEČNÝ NEDOSTATEČNÝ

24. Myslíte si, že je důležité, abychom poznali kulturu a odlišnosti národnostních menšin, které žijí na území ČR?

- ano ne

25. Myslíte si, že romská hudba může mít přínos pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností?

- ano spíše ano spíše ne ne

Děkuji za Vaši účast v dotazníku!

PŘÍLOHA P II: VYPLNĚNÝ DOTAZNÍK V TIŠTĚNÉ PODOBĚ

Dobrý den,

jmenuji se Iva Staňková a jsem studentkou III. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru sociální pedagogika. Tento dotazník je vytvořen proto, abych zjistila, jaké znalosti má většinová společnost v ČR o romské hudbě, a jaký postoj k ní zaujímá. Dotazník je anonymní a slouží jako podklad pro výzkumnou část mé bakalářské práce. Postup při vyplňování je jednoduchý. Označte křížkem vždy jednu odpověď, nebo odpověď vepište na vymezené místo. Orientační čas na vyplnění dotazníku je 5 minut.

1. Pohlaví:

muž žena (správnou odpověď vždy označte křížkem)

2. Jaké národnosti se cítíte?

česká Vlastní odpověď:.....

3. Věková kategorie:

do 15 let 16-25 let 26-49 let nad 50 let

4. Nejvyšší dosažené vzdělání:

základní vyučen/a středoškolské s maturitou vyšší odborné vysokoškolské

5. Jste v pravidelném kontaktu s Romy?

ano ne

6. Uveďte, kde se s nimi setkáváte? (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO.)

zaměstnání škola Vlastní odpověď:.....

7. Znáte nějakého romského zpěváka / zpěvačku?

ano ne

8. Uveďte jeho / její jméno / jména. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO.)

Věra Bílá

9. Znáte nějakou romskou kapelu?

ano ne

10. Uveďte její název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli – ANO.)

Gipsy c2

11. Ve společnosti panuje názor, že Romové jsou vynikající hudebníci. Myslíte si, že je to pravda?

ano spíše ano spíše ne ne

12. Krátce popište, co si představujete pod pojmem romská hudba.

tance, smích, přátelství

13. Navštívil jste někdy koncert romského interpreta či romské kapely?

ano ne

14. Máte doma nahrávku s romskou hudbou?

ano ne

15. Znáte nějaký festival v ČR, na kterém je možno slyšet romskou hudbu?

ano ne

16. Uveďte jeho název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli - ANO.)

.....

17. Znáte nějaké romské rádio, které vysílá v ČR?

ano ne

18. Uveďte jeho název. (Vyplňte pouze v případě, že jste na předcházející otázku odpověděli - ANO.)

.....

19. Viděli jste někdy v televizním vysílání vystoupení, klip nebo koncert romského interpreta či romské kapely?

ano ne

20. Myslíte si, že Romové jsou více "muzikálnější" než Češi / Moravané?

ano spíše ano spíše ne ne

21. Hrajete na nějaký hudební nástroj?

ano ne

22. Myslíte si, že by romská hudba měla mít více prostoru v televizním vysílání i v rádiích?

ano ne

23. Jak byste ohodnotil/a úroveň vztahů mezi českou majoritní společností a romskou menšinou? (Podtrhněte)

VÝBORNÝ CHVALITEBNÝ DOBRÝ DOSTATEČNÝ NEDOSTATEČNÝ

24. Myslíte si, že je důležité, abychom poznali kulturu a odlišnosti národnostních menšin, které žijí na území ČR?

ano ne

25. Myslíte si, že romská hudba může mít přínos pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností?

ano spíše ano spíše ne ne

Děkuji za Vaši účast v dotazníku!

PŘÍLOHA P III: VYPLNĚNÝ DOTAZNÍK V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ

#180

Pořadové číslo respondenta: 180

Unikátní ID na VyplnĚto.cz: 1999175

Datum a čas vyplnění: 2013-02-12 21:44:26

Délka vyplňování: 00.06:43

Poznámka:

- 1.) Pohlaví: **žena**
- 2.) Jaké národnosti se cítíte? **česká**
- 3.) Věková kategorie: **nad 50 let**
- 4.) Nejvyšší dosažené vzdělání: **vysokoškolské**
- 5.) Jste v pravidelném kontaktu s Romy? **ne**
- 6.) Uveďte, kde se s nimi setkáváte?
- 7.) Znáte nějakého romského zpěváka/zpěvačku? **ano**
- 8.) Uveďte jeho/její jméno/jména. **Sourozenci Gondolánovi, V. Horvát, V. Bílá**
- 9.) Znáte nějakou romskou kapelu? **ano**
- 10.) Uveďte její název. **Gipsy.cz**
- 11.) Ve společnosti panuje názor, že Romové jsou vynikající hudebníci. Myslíte si, že je to pravda? **ano**
- 12.) Krátce popište, co si představujete pod pojmem romská hudba. **Melodická, temperamentní hudba, housle.**
- 13.) Navštívil jste někdy koncert romského interpreta či romské kapely? **ne**
- 14.) Máte doma nahrávku s romskou hudbou? **ne**
- 15.) Znáte nějaký festival v ČR, na kterém je možno slyšet romskou hudbu? **ano**
- 16.) Uveďte jeho název. **Nemohu si vzpomenout na název.**
- 17.) Znáte nějaké romské rádio, které vysílá v ČR? **ne**
- 18.) Uveďte e jeho název.
- 19.) Viděli jste někdy v televizním vysílání vystoupení, klip nebo koncert romského interpreta či romské kapely? **ano**
- 20.) Myslíte si, že Romové jsou více "muzikálnější" než Češi/Moravané? **ano**
- 21.) Hrajete na nějaký hudební nástroj? **ne**
- 22.) Myslíte si, že by romská hudba měla mít více prostoru v televizním vysílání i v rádiích? **ano**
- 23.) Jak byste ohodnotil/a úroveň vztahů mezi českou majoritní společností a romskou menšinou? **nedostatečný**
- 24.) Myslíte si, že je důležité, abychom poznali kulturu a odlišnosti národnostních menšin, které žijí na území ČR? **ano**
- 25.) Myslíte si, že romská hudba může mít přínos pro kvalitnější vztahy mezi romskou menšinou a majoritní společností?
ano

PŘÍLOHA P IV: TEXTY ROMSKÝCH PÍSNÍ A JEJICH PŘEKLAD

A ME, MAMO, ADARIG DŽAV

A me, mamó, adarig džav,
So me tuke adaj mukhav?
Mukhav tuke o čoripen,
Andro jilo o pharipen.

A me, mamó, khere av'om,
The me tiri čori čhaj som.
Čori, čori, the korkori,
Čora dakeri čhajori.

ADAĐIVES TRITO ĐIVES

Adađives trito đives,
sar na cha'om calo đives,
maj me chava the pijava,
sar miro rom khere avla.

Churde veša, churde veša,
a maškaral o cintejris,
me len avri čihingerava,
a mre dades arakhava.

Čori som, de, the avava,
nane love, ňi koruna,
džava ko phral kečen ov del,
a jov phend'a, že les nane.

A JÁ, MÁMO, ODSUD ODCHÁZÍM

A já, mámo odsud odcházím,
co ti tu zanechám?
Nechám ti tu bídu
a v srdci tíhu.

A já mámo, domů jsem přišla,
i já jsem tvoje bědná dcera.
Ubohá, chudá a osamělá,
ubohé matky jsem dcera.

DNES JE TO UŽ TŘETÍ DEN

Dnes je to už třetí den,
co nejedla jsem celý den,
tehdy se najím a napiju,
až přijde můj muž domů.

Bídné lesy, drobné lesy,
a mezi nimi hřbitov,
já je pokácím
a svého otce najdu.

Chudá jsem a chudá zůstanu,
nemám ani korunu,
půjdu si půjčit k bratrovi
a on řekl, že nemá.

De man, phrale, deš koruni,
lidžav khere ke mre čhave,
bo man khere churde čhave,
maj na meren bokhorate.

SOVEN, ČHAVE, SOVEN

Soven, čhave, soven
jaj, ča te chal ma mangel,
jaj, bo mar tumari phuri daj,
andro odi kali phuv...

ČHAJORI ROMANI

Čhajori romaňi, jaj,
ker mange jagori,
na cikňi na bari,
joj, čarav tro voďori.

Na somas me khere,
na džanav, ko avľa,
avľas mri piraňi,
šukar čhaj romaňi.

Akana terďiľom,
akana poťindľom,
imar mandar phučen,
kaskera čha iľom.

Dej mi, bratře, deset korun,
ať jdu domů ke svým dětem,
protože mám doma ubohé děti,
div, že hlady neumřou.

SPĚTE, DĚTI, SPĚTE

Spěte, děti, spěte,
jen jíst si nežádejte,
protože vaše stará matka
je už v černé zemi...

ROMSKÁ DÍVENKO

Romská dívkenko, jaj,
udělej mi ohýnek,
ne malý, ne velký,
joj líbám tvou duši.

Nebyl jsem doma,
nevím, kdo přišel,
přišla moje milá,
krásná romská dívkenka.

Sotva jsem si stoupl,
sotva jsem zaplatil,
už se mne ptají,
či dceru jsem si vzal.

MAREL O DEL, MAREL

Marel o Del, marel,
kas kamel te marel,
man avka o Del marel,
na džanav, vaš soske.

Aven, čhaja, aven,
šunen e gil'ori,
e gil'i romaňi,
pal e churde čhave.

E KAPURA ANDRE PHANDEI

E kapura andre phand'i,
našti me džav ke piraňi.
Rači, džives phirav,
me pre tute gondolinav,
bo man dukhal mro il'oro,
pal tu, mro pirano.

TE ME MERÁ, ŠUKARES MAN PARUNEN

Te me merá, šukares man parunen,
pro mro hrobos rozmarija sadzinen.
Imar avel, jej, mro kedvešno pirano,
jaj, pro mro hrobos rozmarija sadzinel.

TRESTÁ BŮH, TRESTÁ

Trestá Bůh, trestá,
koho chce trestat,
mě tak moc Bůh trestá,
nevím ale, za co.

Pojďte, děvčata, pojd'te,
poslyšte písničku,
romskou píseň,
o maličkých dětech.

BRÁNA JE ZAVŘENÁ

Brána je zavřená,
nemůže jít k milé mé.
V noci, ve dne chodím
a po tobě toužím,
protože mě bolí mé srdéčko,
po tobě, můj milý!

AŽ UMŘU, PĚKNĚ MĚ POCHOVEJTE

Až umřu, pěkně mě pochovejte,
na můj hrob rozmarýnu zasad'te.
Už přichází, jaj, můj, můj drahý,
jaj na můj hrob rozmarýnu sází

ANDRO VERDAN GRUNDZI NANE

Andro verdan grundzi nane,
man pirano šukar nane,
lofi phabaj prečhinava,
hop – hop – hop.

Jepaš tuke, jepaš mange,
hop – hop – hop.
Lofi phabaj prečhinava,
mre piranes jepaš dava.

ČHAJE, ČHAJE, ČHAJE

Čhaje, čhaje, čhaje,
soske avri na phires,
e daj mange mu'a
a me avri na phirav,
e daj mange mu'a
a me avri na phirav.

DUJ, DUJ, DUJ, DUJ, DEŠUDUJ

Duj, duj, duj, duj dešuduj,
te čumidav, te čumidav parno muj,
o parno muj čumidav, gerekostar kikidav,
šarlagos, šarlagos te chudes!

NA VOZE HROUDA NENÍ

Na voze hrouda není,
můj milý hezký není,
přeříznu červené jablko,
hop – hop – hop.

Půlku tobě, půlku sobě,
hop – hop – hop.
Červené jablko přeříznu,
půl dám mému milému.

DĚVČE, DĚVČE, DĚVČE

Děvče, děvče, děvče,
proč ven nechodíš,
matka mně umřela
a já ven nechodím,
máma mi umřela
a já z domu nevycházím.

DVA, DVA, DVA, DVA, DVANÁCTKRÁT

Dva, dva, dva, dva, dvanáctkrát,
kéž zlíbám tvoji bledou tvář,
bílou tvář líbám, v kabátě tě tisknu,
ať spálu, spálu dostaneš!

NANE ODA LAVUTARIS

Nane oda lavutaris,
kaj mri gi'ri te bašavel,
bašavla la mro pirano,
bo jov lačo lavutaris.
Bašavla la mro pirano,
bo jov lačo lavutaris!

PHADŽIĽA, PHADŽIĽA

Phadžil'a, phadžil'a
e romaňi kučori,
ko mange la anela,
miri šukar piraňi.

Phadžil'a, phadžil'a
e romaňi kučori,
ko mange la anela,
miri phuri dajori.

OJA KALI MAČKICA

Oja kal'i mačkica
pal uhloste denašel,
oja kal'i mačkica
pal uhloste denašel.
Dža, dža, ma ladža,
me pal tute na džava.

NENÍ TAKOVÉHO MUZIKANTA

Není takového muzikanta,
který by mou píseň zahrál,
zahraje ji můj milý,
protože je dobrý muzikant.
Zahraje mi ji můj milý,
je dobrý muzikant!

ROZBIL SE, ROZBIL

Rozbil se, rozbil se
romský hrneček,
kdo mi ho donese,
má krásná milá.

Rozbil se, rozbil se
romský hrneček,
kdo mi ho donese,
má stará matička.

TA ČERNÁ KOČIČKA

Ta černá kočička
za roh utíká,
ta černá kočička
za roh utíká.
Jdi, jdi, nestyd' se,
já za tebou nepůjdu.

MAMO, MAMO, BOKHALO SOM

Mamo, mamó, bokhalo som,
de man love, bokhalo som,
the me tuke pale dava,
khabni romňi khere avla.

MÁMO, MÁMO, HLADOVÝ JSEM

Mámo, mámo, hladový jsem,
dej mi peníze, hladový jsem,
a já ti je vrátím zpátky,
až těhotná žena domů přijde.

ŠUKAR DŽIVES HIN, SO ME KERAVA

Šukar džives hin, so me kerava,
ačhi'om me, Devla, korkoro.
Nane man ňiko, ačhi'om korkoro,
korkoro som, čavoro romano.

JE KRÁSNÝ DEN, CO BUDU DĚLAT

Je krásný den, co budu dělat,
zůstal jsem, Bože, sám.
Nikoho nemám, zůstal jsem sám,
sám jsem, romský chlapec.

AN MANGE, TU ČIRIKLORO

An mange, tu čirikloro,
an mange, tu jekh li'oro,
phen mange tu čhaje, či man kames,
o jilo man dukhal.

DONES MI PTÁČKU

Dones mi ptáčku,
dones mi jeden dopis,
řekni mi, dívko, zda mě miluješ,
srdce mě bolí.

KALO GADORO, PARNE SANDALKI

Kalo gadoro, parne sandalki,
jaj, Romale,
me len na urava, me len bikenava,
pre zabava me džava,
me len na urava, me len bikenava,
pre zabava me džava.

ČERNÉ ŠATY A BÍLÉ SANDÁLKY

Černé šaty a bílé sandálky,
jaj, Romové,
nebudu je nosit, já je prodám,
a na zábavu půjdu,
nebudu je nosit, já je prodám,
a na zábavu půjdu.

(Davidová, 1999)

Příloha P V: NOTOVÁ TRANSKRIPCE ROMSKÝCH PÍSNÍ

Ā ME, MAMO, ADARIG DŽAV
A já, mámo, odsud odcházím

zpěv: J. Dunková, F. Černý
Č. Krumlov, 1986

Parlando, $\text{♩} = \text{cca } 90$

há já me, ma-mo, a-da-rig džav,

$\text{♩} = \text{cca } 80$

So me tu-ke a-daj mu- u- khav?

$\text{♩} = \text{cca } 68$

Mu- khav tu- ke o čo-ri- pen,

An-dro ji-lo o pha- ri- i-pen. T.f.

ADĀDIVES TRITO DIVES
Dnes je to už třetí den

zpěv: J. Baloghová
Třebíšov - východní Slovensko

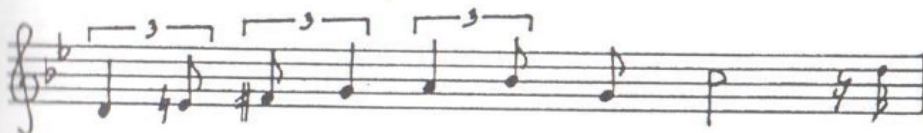
Parlando, $\text{♩} = \text{cca } 60$

hej A-da-ďi-ves tri-to ěi-ves, hej

Sar na cha-ľom ca-lo ěi-i-ves, hej

Maj me cha-va the pi-ja-va, haj

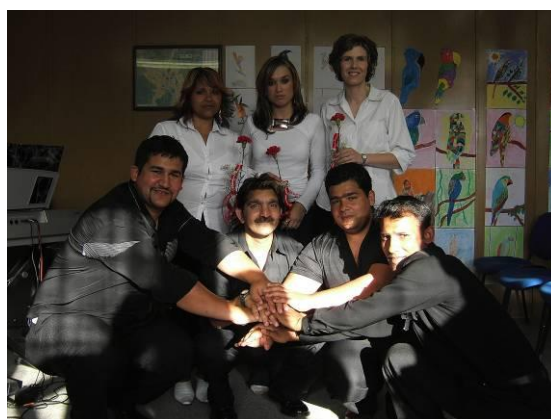
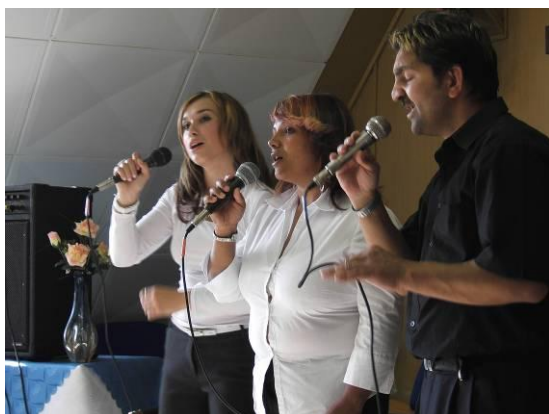

Sar mi-ro rom khe-re ja-av-la. hej de

2. Aj-ci phir-ďom, buj-do-šin-ďom, hej

Příloha P VI: FOTOGRAFIE Z VLASTNÍCH ČESKO-ROMSKÝCH HUDEBNÍCH PROJEKTŮ

(Projekt Jekhetane – jinak, koncert Vsetín, 2006)

(Česko-romská kapela Dživas, Antiples UTB, 2007)

(Česko-romská kapela Dživas, Bohumín, 2007)

(Česko-romská kapela Dživas, Vsetín, 2007)